

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA ANGIELSKIEGO

ZGODNY Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ Z 23 GRUDNIA 2008 ROKU I 30 MAJA 2014

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE I KLASY ZEROWE

Autorki: Mariola Bogucka, Dorota Łoś

Data publikacji – maj 2009 (aktualizacja – czerwiec 2014)

© Pearson Central Europe

Swing Song

Here I go up in my swing
Ever so high. I am the King of the fields, and the King
Of the town. I am the King of the earth, and the King
Of the sky. Here I go up in my swing ...
Now I go down.

A.A. Milne *Now we are 6*

published by Methuen & Co Ltd, London

13th October 1927

SPIS TREŚCI

1. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNO-PROGRAMOWE

- 1.1. Metryczka
- 1.2. Kontekst społeczno-edukacyjny programu
- 1.3. Koncepcje pedagogiczne
 - 1.3.1. Podmiotowość ucznia i nauczyciela
 - 1.3.2. Nauczanie całościowe
 - 1.3.3. „Otwarcie na świat”, czyli kształtowanie wrażliwości interkulturowej
 - 1.3.4. Integracja programu nauczania języka angielskiego z programem wychowania przedszkolnego

2. UCZESTNICY PROCESU EDUKACYJNEGO

- 2.1. Uczniowie
- 2.2. Nauczyciele
- 2.3. Rodzice
- 2.4. Inni odbiorcy programu

3. OPTYMALNE WARUNKI PROCESU EDUKACYJNEGO

- 3.1. Sala dydaktyczna i jej wyposażenie
- 3.2. Czas realizacji programu
- 3.3. Liczebność grup

4. CELE NAUCZANIA

- 4.1. Cele kształcenia - wymagania ogólne
- 4.2. Cele kształcenia - wymagania szczegółowe

5. TREŚCI NAUCZANIA

- 5.1. Zasada wprowadzania i utrwalania treści nauczania
- 5.2. Zakres tematyczny
- 5.3. Sytuacje i funkcje komunikacyjne
- 5.4. Materiał leksykalny
- 5.5. Struktury i kategorie gramatyczne

- 5.6. Holistyczne ujęcie „świata dziecka” w nauczaniu języka obcego

6. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

- 6.1. Angielski przez angielski
 - 6.1.1. Instrukcje nauczyciela
 - 6.1.2. Zwroty używane przy grach
 - 6.1.3. Zwroty wprowadzające informację zwrotną
 - 6.1.4. Zwroty służące komunikacji w czasie zajęć
 - 6.2. Metody nauczania
 - 6.2.1. Metoda Reagowania Całym Ciałem (TPR)
 - 6.2.2. Metoda komunikacyjna
 - 6.2.3. Metoda audiolingwalna
 - 6.2.4. Metoda audiowizualna
 - 6.3. Procedury typowe dla wychowania przedszkolnego
 - 6.3.1. Nauka poprzez zabawę
 - 6.3.2. Wykorzystanie piosenek i rymowanek
 - 6.3.3. Wykorzystanie tekstów narracyjnych
 - 6.3.4. Wykorzystanie dramy
 - 6.3.5. Zajęcia plastyczne
 - 6.3.6. Projekty językowe w nauczaniu języka angielskiego
 - 6.4. Techniki nauczania
 - 6.4.1. Techniki nauczania słownictwa
 - 6.4.2. Techniki nauczania wymowy
 - 6.4.3. Techniki nauczania gramatyki
 - 6.4.4. Techniki nauczania słuchania
 - 6.4.5. Techniki nauczania mówienia
 - 6.4.6. Techniki rozwijające umiejętności motoryczne
 - 6.4.7. Techniki wdrażania autonomii ucznia
 - 6.4.8. Techniki dramatyczne
 - 6.5. Formy pracy
 - 6.6. Materiały nauczania
 - 6.6.1. Podstawowe materiały
 - 6.6.2. Pomoce naukowe i środki dydaktyczne
 - 6.6.3. Materiały pomocnicze
 - 6.7. Struktura lekcji i zasady jej planowania
- ## 7. OPIS OSIĄGNIĘĆ UCZNIA
- 7.1. Kompetencja komunikacyjna
 - 7.1.1. Wiedza
 - 7.1.2. Umiejętności
 - 7.2. Umiejętność uczenia się
 - 7.2.1. Praca ucznia

8. SPRAWDZANIE POSTĘPÓW W NAUCE I PROPOZYCJE ICH OCENIANIA

- 8.1. Ogólne założenia
- 8.2. Ocenianie formatywne
- 8.3. Ocenianie formatywne
- 8.4. Opisowa ocena sumatywna / podsumowująca
- 8.5. Metody sprawdzania postępów ucznia
 - 8.4.1. Techniki kontroli ustnej
 - 8.4.2. Techniki kontroli pisemnej - testy przyjazne dzieciom
 - 8.4.3. Praca projektowa
- 8.5. Samoocena
- 8.6. Portfolio

9. ZASADY MODYFIKOWANIA PROGRAMU

BIBLIOGRAFIA

INDEKS POJĘĆ

1. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNO-PROGRAMOWE

1.1. Metryczka

przedmiot:	język angielski
etap nauki:	wychowanie przedszkolne i klasy zerowe
typ kursu:	początkowy
wymiar godzin:	dwa-cztery 30-minutowe spotkania w tygodniu
autorki:	Mariola Bogucka i Dorota Łoś

Mariola Bogucka uczy praktycznej nauki języka angielskiego oraz metodyki nauczania języka angielskiego w Instytucie Lingwistyki Stosowanej w Uniwersytecie Gdańskim. Specjalizuje się w metodyce nauczania dzieci oraz prowadzi w tej dziedzinie szkolenia dla nauczycieli. Jako trenerka nauczycieli prowadziła zajęcia na kursie British Council w ramach projektu SPRITE w zakresie nauczania języka angielskiego dzieci w wieku wczesnoszkolnym, była też konsultantką British Council w ramach programu YOUNG LEARNERS. Jest współautorką kursów językowych dla dzieci *Your English ABC, Friends* oraz autorką materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języka angielskiego.

Dorota Łoś jest współautorką kursu językowego dla dzieci *Sky High* oraz autorką materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języka angielskiego. Była nauczycielką metodyki nauczania języka angielskiego w Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych w Gorzowie Wielkopolskim. Jako trenerka nauczycieli prowadziła wykłady w trakcie konferencji dla nauczycieli języka angielskiego oraz zajęcia na kursie Programu INSETT.

1.2. Kontekst społeczno-edukacyjny programu

Popularność nauczania języka angielskiego na całym świecie utrzymuje się nieprzerwanie od początku XX wieku. Również dzisiaj, na początku XXI wieku, język angielski jako *lingua franca* wpisuje się w globalny obraz współczesnej rzeczywistości. David Graddol (2006:88), autor raportu British Council *English Next*, w którym omawia najnowsze dane statyczne na temat edukacji anglojęzycznej oraz analizuje złożone kwestie kulturowe, językowe, polityczne i gospodarcze towarzyszące wykorzystaniu języka angielskiego we współczesnym świecie, tak podsumowuje swoje badania: „wiek, w którym dzieci zaczynają naukę angielskiego na całym świecie obniża się. Angielski przeszedł z tradycyjnej pozycji języka obcego w szkołach gimnazjalnych do szkół podstawowych - a nawet do przedszkoli". Innym przejawem zachodzących zmian jest popularyzacja języka angielskiego poprzez łatwiejszy dostęp do materiałów w Internecie, telewizji oraz w czasopiśmie i książkach.

Zgodnie z ogólnosiłowymi tendencjami również w Polsce wiek rozpoczęcia nauki języka angielskiego jest coraz bardziej obniżany. Na długo przed wprowadzeniem obowiązku nauczania języka obcego w edukacji wczesnoszkolnej od roku szkolnego 2008/09 byliśmy świadkami wzrastającej popularności języka angielskiego w przedszkolach oraz początkowych klasach szkół podstawowych. Ważną innowacją ostatniej reformy systemu edukacji jest obniżenie wieku rozpoczęcia edukacji dzieci. Stopniowo do roku 2015 wszystkie sześciolatki objęte zostaną obowiązkiem szkolnym, a pięcioletki przedszkolnym. Chociaż dotychczas wprowadzanie języka obcego w przedszkolach nie było obowiązkowe, jednak aby uatrakcyjnić program edukacyjny, niemal powszechnie zaczęto proponować zajęcia języka angielskiego nawet dla dzieci w młodszych grupach, czyli od trzeciego roku życia.

Załącznik 1 do Rozporządzenia MEN z 2008r. opublikowany 30 maja 2014r. wprowadza do podstawy programowej wychowania przedszkolnego ważny zapis dotyczący wczesnej edukacji obcojęzycznej. **Od 2015 roku obowiązującą, bezpłatną nauką języka obcego zostaną objęte wszystkie dzieci pięcioletnie korzystające z wychowania przedszkolnego, a od roku 2017 również dzieci cztero- i trzyletnie.** Co więcej, Dyrektor przedszkola może podjąć decyzję o wprowadzaniu zmian już od września 2014 r. Ponieważ nauczanie języka obcego w przedszkolach będzie miało charakter obowiązkowy, nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego opisuje cele ogólne i szczegółowe wychowania przedszkolnego oraz nakreśla zalecane sposoby i warunki ich realizacji.

Założenia nowoczesnego, wszechstronnego kształcenia językowego przedstawione są w dokumentach opracowanych przez międzynarodowy zespół ekspertów Rady Europy pt. „Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie” (*Common European Framework of Reference: Learning, teaching, assessment*) oraz „Europejskie portfolio językowe” (*European Language Portfolio*). Nowoczesne kształcenie językowe obejmuje wszystkie sfery rozwoju ucznia. Tak więc tradycyjne podejście, w którym największą wagę przywiązywano do zdobywania wiedzy, zastąpione zostało podejściem zrównoważonym, w którym równie istotne są kształtowanie praktycznych umiejętności, rozwój osobowości ucznia oraz jego pozytywnego nastawienia do uczenia się. W ten sposób już od najmłodszych lat budujemy fundamenty wykształcenia w ramach spójnego systemu **uczenia się przez całe życie** (*life-long learning*). W praktyce oznacza to stworzenie warunków do rozwoju całej gamy nowych kompetencji dotyczących zarówno rozwoju osobowości, jak i wiedzy ogólnej. Budowanie fundamentów wykształcenia to **kształtowanie postaw** (*attitude*), **zdobywanie wiedzy** (*knowledge*) oraz **rozwijanie umiejętności**

praktycznych (*skills*). Zatem ważne jest, aby na każdym etapie edukacyjnym zdobywanie nowej wiedzy było skorelowane z rozszerzaniem umiejętności jej praktycznego zastosowania oraz żeby było oparte na wszechstronnym, harmonijnym rozwoju osobowości każdego ucznia.

Diagram 1. Budowanie fundamentów wykształcenia

Ze względu na duże zapotrzebowanie na materiały dydaktyczne do nauczania dzieci w ramach nauczania języka angielskiego jako obcego powstały podejścia: „**Język angielski dla dzieci**” (*English for Young Learners - EYL*) oraz „**Język angielski dla bardzo małych dzieci**” (*English for Very Young Learners*). Oba dążą do opracowania specjalistycznej metodyki nauczania, która czerpie nie tylko z wąsko pojętej metodyki nauczania języka angielskiego, ale też z osiągnięć współczesnej pedagogiki.

Prezentowany program oparty jest na znowelizowanej podstawie programowej wychowania przedszkolnego (rozporządzenie MEN z dn. 23 grudnia 2008 r. **załącznik nr 1 z dn.30 maja 2014 r.**), na założeniach „Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego” oraz „Europejskiego portfolio językowego” dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Opracowując program, wykorzystaliśmy również wyniki najnowszych badań dotyczących edukacji oraz praktyczne doświadczenia z pracy z małymi i bardzo małymi dziećmi.

1.3. Koncepcje pedagogiczne

1.3.1. Podmiotowość ucznia i nauczyciela

Podstawową zasadą jest **nauczanie skoncentrowane na dziecku i jego potrzebach** (*learner-centred teaching*). Dziecko jest podmiotem nauczania, a więc cele nauczania oraz wszystkie metody i techniki pracy powinny być dostosowane do aktualnego etapu rozwoju poznawczego i emocjonalnego ucznia. Wyrazem takiego podejścia jest wykorzystanie kontekstu ze świata dziecka jednoznacznie ilustrującego prezentowany materiał językowy, a następnie organizowanie zadań umożliwiających dziecku komunikację oraz działanie. Treści nauczania dotyczą głównie poznawania rzeczy i zjawisk z najbliższego świata dziecka „**tu i teraz**” (*here and now*). Zadania te oparte są na wielozmysłowych ćwiczeniach pozwalających wykorzystać i rozwinąć różnorodne **style uczenia się** (*learning styles*). Nauczanie poprzez zabawę, oprócz niezbędnego elementu rozrywkowego, ma za zadanie wprowadzić konkretne elementy językowe i kulturowe oraz nauczyć zachowań w grupie. Charakterystykę dziecka w wieku przedszkolnym oraz jego potrzeby edukacyjne przedstawiamy szczegółowo w sekcji 2.1.

Innym elementem podmiotowości ucznia oraz wyrazem **podejścia humanistycznego** (*humanistic approach*) jest stwarzanie sytuacji, w których dzieci będą umacniały **poczucie własnej wartości** (*self-esteem*) i **wiary we własne możliwości** (*self-confidence*).

Równie istotna jest zasada **podmiotowości nauczyciela** (*teacher autonomy*): to nauczyciel dzięki swojej wiedzy i empatii określa i wprowadza w życie optymalne dla uczniów metody oraz formy pracy. W celu osiągnięcia jak najlepszych efektów program nauczania powinien charakteryzować się dużą płynnością, tak aby nauczyciel mógł dostosować stopień trudności do indywidualnych potrzeb i możliwości dziecka. Z jednej strony nie można zniechęcać dzieci, które mogą mieć trudności z przyswojeniem nowego materiału, z drugiej zaś strony należy wykorzystać w pełni potencjał dzieci uzdolnionych i zainteresowanych uczeniem się. Indywidualizacja i umiejętność rozpoznania potencjału uczniów uzależnione są od rzetelnej, profesjonalnej wiedzy nauczyciela. Znajomość psychiki dziecka oraz wszystkich aspektów jego rozwoju jest kluczem do efektywnego nauczania, w tym oczywiście nauczania języków obcych.

1.3.2. Nauczanie całościowe

Nauczanie całościowe (*holistic approach*) wymaga zastosowania różnorodnego zestawu zabaw i zadań językowych, tak aby zapewnić rozwój dziecka we wszystkich sferach natury człowieka: **poznawczej i intelektualnej** (*cognitive*), **emocjonalnej** (*affective*), **fizycznej** (*physical*) oraz **społecznej** (*social*). W okresie przedszkolnym rozwój dziecka jest dynamicznym, skokowo przebiegającym procesem, stąd tempo zmian rozwojowych może być bardzo zróżnicowane i na każdym etapie w grupie mogą występować znaczne różnice indywidualne. Stąd zadaniem nauczyciela jest **stworzenie właściwych warunków i zadań dla każdego dziecka** (*scaffolding*), tak aby nauczanie przebiegało w środowisku gwarantującym **poczucie bezpieczeństwa** (*safety*).

Diagram 2. Sfery natury człowieka

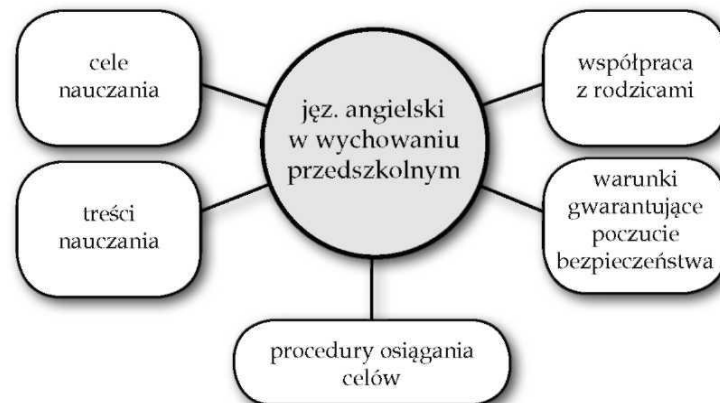
1.3.3. „Otwarcie na świat”, czyli kształtowanie wrażliwości interkulturowej

Nauka języka angielskiego staje się stopniowo przygodą z inną kulturą, podczas której dziecko ma możliwość otwarcia się na zupełnie nowy, nieznany dotychczas świat. Stosując materiały dydaktyczne, a zwłaszcza te pokazujące rówieśników dzieci z innych krajów, rozwijamy w nich **wrażliwość interkulturową** (*intercultural awareness*): chęć poznania, szacunek oraz tolerancję dla do innych ras, narodowości i kultur. Ponieważ w okresie przedszkolnym dziecko nie ma jeszcze wykształconej świadomości swojej przynależności narodowej czy kulturowej, chcemy jednocześnie rozwijać w nim poczucie więzi z rodzimą kulturą i językiem ojczystym.

1.3.4 Integracja programu nauczania języka angielskiego z programem wychowania przedszkolnego

Uważamy, że integrowanie programu nauczania języka angielskiego z programem wychowania przedszkolnego jest jednym z najważniejszych elementów zapewniających spójność celów wychowawczych i edukacyjnych. Poniższy diagram przedstawia płaszczyzny, na których następuje integracja

Diagram 3. Płaszczyzny integracji nauczania języka angielskiego w wychowaniu przedszkolnym

Szczegółowe informacje na temat sposobu korelacji można znaleźć w następnych rozdziałach naszego programu: „Cele nauczania” (patrz sekcja 4.), „Treści nauczania” (patrz sekcja 5.) oraz „Procedury osiągnięcia celów” (patrz sekcja 6.).

Integracja może nastąpić poprzez osobę nauczyciela wychowania przedszkolnego, który uzyskawszy odpowiednie kwalifikacje językowe i metodyczne, uczy również języka angielskiego. W takiej sytuacji nauczyciel może zdecydować się na to, aby spotkania z językiem angielskim zmienić na krótsze, ale częstsze, np. codziennie po **20 minut dla młodszych dzieci oraz po 30 minut dla starszych pięcioletków**).

Jeśli lekcje języka angielskiego prowadzi anglista, wówczas wskazana jest ścisła współpraca z nauczycielem wychowania przedszkolnego, aby skoordynować w czasie nauczane treści. Szczególnie przydatne jest organizowanie wspólnych przedsięwzięć, np. przedstawień dla rodziców.

2. UCZESTNICY PROCESU EDUKACYJNEGO

2.1. Uczniowie

Wychowanie przedszkolne w Polsce obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 lat (od 2012 roku od 3 do 5 lat, wraz z zakończeniem wprowadzania obowiązku szkolnego dla sześciolatków). Jeśli jest to organizacyjnie możliwe, przedszkolakiem może zostać również dwuipółlatek.

Prawidłowo rozwijające się dziecko w wieku przedszkolnym (Smykowski, 2005):

- jest niezmiernie ciekawe świata;
- jest spontaniczne;
- potrafi skoncentrować uwagę jedynie przez krótki czas;
- w niewielkim stopniu panuje nad procesem zapamiętywania i odtwarzania;
- szybko się uczy i szybko zapomina;
- przeważnie pamięta to, co związane jest z silnym przeżyciem;
- ma stałą potrzebę ruchu i zabawy;
- uczy się głównie przez działanie i ruch;
- spostrzega sytuacje i zdarzenia globalnie;
- jego myślenie związane jest z konkretnym działaniem;
- dzięki dużej elastyczności aparatu mowy potrafi doskonale naśladować dźwięki języka obcego;
- lubi fantazjować;
- może mieć problemy z odróżnieniem fikcji od rzeczywistości;
- jest bardzo wrażliwe na krytykę.

Relatywnie krótki czas nauki przedszkolnej jest **okresem przejściowym** i wiąże się ze znaczącymi zmianami w zachowaniu, myśleniu i uczeniu się. W tym czasie dziecko:

- sukcesywnie zastępuje działanie spontaniczne, zgodnie z wewnętrznymi impulsami, zachowaniami reaktywnymi, zgodnymi z warunkami fizycznymi i społecznymi;
- zyskuje większą kontrolę nad własnym ciałem, np. poprawia swoją sprawność manualną oraz koordynację wzrokowo-ruchową;
- staje się stopniowo coraz bardziej uspołecznione, np. lepiej funkcjonuje w grupie rówieśniczej;
- staje się coraz bardziej samodzielne;
- coraz lepiej kontroluje swoje emocje.

Najważniejszą formą działalności dzieci w wieku przedszkolnym jest **zabawa**. Treści i rodzaj zabawy zmieniają się stopniowo zgodnie z rozwojem dzieci. Oto kolejne etapy zabawy:

- zabawa sensomotoryczna (wykorzystanie ruchu własnego ciała)
- zabawa konstrukcyjna (manipulowanie przedmiotami, budowania z klocków)
- zabawa na niby (udawanie wymyślonej sytuacji)
- zabawa z regułami (gry, które wymagają akceptacji i respektowania ustalonych reguł)

Przebieg procesów zachodzących u dzieci w wieku przedszkolnym jest dynamiczny, a tempo zmian niezwykle zindywidualizowane. Aby dostosować sposoby nauczania i wychowania poprzez zabawę do indywidualnych potrzeb dzieci konieczna jest ich wnikliwa obserwacja i umiejętność zrozumienia.

2.2. Nauczyciele

Z naszego programu korzystać mogą nauczyciele języka angielskiego o kwalifikacjach określonych przez MEN, czyli zarówno nauczyciele, których pierwszą specjalizacją jest nauczanie języka angielskiego, jak i nauczyciele wychowania przedszkolnego o odpowiednim przygotowaniu językowym i metodycznym w zakresie nauczania języka obcego. Bez względu na pierwszą specjalizację nauczyciela wyzwania stawiane przez dzieci w wieku przedszkolnym wymagają od uczących nie tylko dobrej znajomości języka angielskiego, ale również dużych kompetencji dydaktycznych i wychowawczych.

Na podstawie tego programu nauczyciele mogą:

- określić długo- i krótkoterminowe cele nauczania;
- opracować rozkład materiału;

- dokonać właściwego doboru podręcznika i materiałów dodatkowych;
- zaplanować prace kontrolne oraz inne techniki sprawdzania osiągnięć uczniów;
- dokonać wyboru najefektywniejszych metod i technik pracy z swoimi uczniami.

W celu właściwego przygotowania dzieci do podjęcia nauki w szkole podstawowej, nauczyciele powinni znać podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego.

2.3 Rodzice

W znowelizowanej podstawie programowej zwraca się szczególną uwagę na nawiązanie dobrej współpracy między przedszkolem a domem, głównie w trosce o jednolite oddziaływanie wychowawcze. Nauczyciele powinni systematycznie informować rodziców o celach, treściach i procesie nabywania przez dzieci wiadomości i umiejętności oraz informować rodziców o sukcesach i kłopotach dzieci, a także włączać ich do wspierania wszystkich osiągnięć.

Obecnie rodzice są coraz bardziej wymagający, szczególnie wtedy, gdy bezpośrednio finansują lub współfinansują naukę swoich dzieci. Stąd ważne jest, aby przybliżyć rodzicom długoterminowe cele nauczania dzieci języków obcych oraz nowe metody nauczania, tak różne od tradycyjnego, pamięciowego uczenia się słówek i struktur gramatycznych, które rodzice znają z własnego doświadczenia. Sugerujemy, aby dzieci miały możliwość korzystania z materiałów DVD czy CD-ROM w domu, by mogły pochwalić się tym, czego się nauczyły. Dzięki wspólnym zabawom i wykorzystaniu materiałów dodatkowych, umieszczonych na płytach DVD czy CD-ROM rodzice mogą znacznie wydłużyć czas kontaktu dziecka z językiem obcym.

Najlepszą formą poinformowania rodziców o zagadnieniach związanych z nauczaniem języków obcych oraz pokazania im efektów nauczania są przedstawienia, lekcje otwarte, ekspozycje prac dzieci oraz krótka informacja o celach i treściach nauczania umieszczona na tablicy ogłoszeń. Niewątpliwie zorganizowanie efektywnej współpracy między przedszkolem i domem pozwoli przybliżyć rodzicom cele nauczania języka angielskiego, a nauczycielom pozwoli uniknąć frustracji związanych z nierealnymi oczekiwaniami rodziców.

Niniejszy program jest również przygotowany z myślą o rodzicach, którzy są zainteresowani zasadami nowoczesnego nauczania języka angielskiego. Dzieci nie mają wewnętrznej motywacji do nauki języka obcego, a zainteresowanie rodziców postępami dzieci jest istotnym elementem motywującym je do dalszej nauki. Zachęcamy nauczycieli, by zaprosili rodziców do współpracy, aby zmaksymalizować kontakt dziecka z językiem angielskim poprzez wspólne słuchanie towarzyszących podręcznikom materiałów CD, oglądanie DVD czy pracę z CD-ROM-em.

2.4. Inni odbiorcy programu

Program kierowany jest również do dyrektorów przedszkoli publicznych i niepublicznych oraz władz oświatowych odpowiedzialnych za stworzenie dzieciom i nauczycielom optymalnych warunków do nauki i pracy.

3. OPTIMALNE WARUNKI PROCESU EDUKACYJNEGO

3.1. Sala dydaktyczna i jej wyposażenie

Wymagania dotyczące standardu sal dydaktycznych, w których odbywają się zajęcia przedszkolne, są ściśle określone dla wszystkich placówek oferujących wychowanie przedszkolne. Zajęcia języka obcego ze względu na konieczność zagwarantowania dzieciom warunków, które dadzą im poczucie bezpieczeństwa, również powinny odbywać się w sali, w której dzieci uczestniczą w swoich codziennych zajęciach. Obecnie standardowo sala taka jest podzielona na część z dywanem albo poduszkami do pracy w kręgu lub do zajęć ruchowych oraz drugą część wyposażoną w małe stoliki i krzeselka.

Bardzo istotnym elementem są tablice, na których można eksponować prace dzieci. Tablice te powinny być estetyczne oraz umieszczone na takiej wysokości, aby dziecko mogło swobodnie zapoznać się z treścią wystawianych prac.

Nauczyciel powinien mieć do swojej dyspozycji bank materiałów wizualnych - np. **kart obrazkowych** (*flashcards*) oraz dodatkowych materiałów dla dzieci, które pracują szybciej lub wymagają specjalnych zadań. Aby rozwijać u dzieci zamiłowanie do książek, wskazane byłoby posiadanie książeczek z wyraźnie opisanym systemem gradacji trudności, dostosowanych do poziomu uczniów. Książeczki te powinny być wydane w dużym formacie, tak by cała grupa mogła słuchać i oglądać historyjkę czytaną i pokazywaną przez nauczyciela. Taki pierwszy kontakt z książeczką w języku angielskim może dostarczyć dzieciom nowych pozytywnych wrażeń.

Niezbędnym wyposażeniem technicznym jest odtwarzacz CD oraz dostęp do sali z odtwarzaczem DVD i/lub wideo. Środki multimedialne powinny być sukcesywnie wprowadzane do przedszkoli, aby przygotować małe dzieci do nauki z wykorzystaniem nowoczesnych metod w szkole i w domu.

Coraz powszechniejszy dostęp do komputerów i nowoczesnych rozwiązań technologicznych umożliwia nauczycielom wykorzystanie **tablic interaktywnych** (*interactive whiteboard*) w codziennej pracy. Dzięki tablicom zajęcia są bardziej atrakcyjne, a w konsekwencji bardziej motywują dzieci do nauki. Przede wszystkim jednak dobrze wpływają na efektywność nauczania.

3.2. Czas realizacji programu

Niniejszy program przewidziany jest na dwa do czterech spotkań w tygodniu. Długość poszczególnych zajęć jest wprost proporcjonalna do wieku dzieci, im młodsi uczniowie, tym krótszy czas trwania lekcji, od 15 – 20 minut w grupie dzieci trzy i czteroletnich aż do 30 minut w najstarszej grupie.

3.3. Liczebność grup

Program powinien być realizowany w małych grupach. Ze względu na zakładane cele -wspomaganie dzieci w ich rozwoju, a więc duży stopień indywidualizacji - małe grupy są niewątpliwie rozwiązaniem sprzyjającym efektywnemu nauczaniu.

4. CELE NAUCZANIA

4.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

Nadrzędnym celem wychowania przedszkolnego jest „wspomaganie rozwoju i edukacji dzieci. Przedszkole w równej mierze pełni funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące oraz zapewnia dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych”. (Rozporządzenie MEN z dn. 23 grudnia 2008, ze zmianami 2014 r. zał.nr 1) Zgodnie z założeniami podstawy programowej (rozporządzenie MEN z 28 grudnia 2008 r. ze zmianami) cele wychowania przedszkolnego powinny być realizowane we wszystkich obszarach edukacyjnych przedszkola. Tabela 1 ilustruje, jak cele i treści wychowania przedszkolnego są rozwijane na lekcjach języka angielskiego.

Tabela 1. Zintegrowany rozwój celów wychowania przedszkolnego na zajęciach języka angielskiego

lp.	Cele wychowania przedszkolnego	Działania stosowane na zajęciach języka angielskiego	Przykłady ćwiczeń
1.	wspomaganie dzieci w rozwijaniu ich uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji	rozwijanie sprawności mówienia, słuchania, zabawy ze słowami, stymulowanie komunikacji niewerbalnej i werbalnej, uwrażliwianie na język obcy i ojczysty, rozwijanie inteligencji językowej	słuchanie i śpiewanie piosenki-powitania, np. <i>Hello Mickey</i>
2.	budowanie systemu wartości, [...], tak żeby dzieci lepiej orientowały się, co dobre i złe	refleksja nad zachowaniami bohaterów historyjek i bajek, omówienie znaczenia opowiadań z morałem	słuchanie opowiadań
3.	kształtowanie odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach	wystawienie dzieci na kontakt z językiem obcym, stymulowanie inteligentnego zgadywania sensu wypowiedzi w języku obcym, pokonanie niepewności i poradzenie sobie z „obcością”, przedstawienia w języku obcym	oglądanie materiałów DVD w wersji oryginalnej, ograniczanie użycia języka ojczystego na lekcjach języka angielskiego
4.	rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, niezbędnych w poprawnych relacjach z innymi dziećmi i dorosłymi	stymulowanie komunikacji niewerbalnej i werbalnej w społeczności dzieci, praca w zespołach	zabawy typu <i>role play</i>
5.	stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie	praca w parach, zespołach, techniki dramatyczne, stymulowanie współpracy oraz przyjaznego współzawodnictwa podczas zabaw i gier edukacyjnych, wspólne rozwiązywanie zadań językowych	zabawa <i>musical chairs</i>
6.	troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną	gry i zabawy ruchowe, stosowanie metod TPR (<i>Total Physical Response</i>)	piosenka <i>Head and shoulders</i>
7.	budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym	wykorzystanie materiałów wizualnych, przedmiotów z otoczenia dziecka, rysowanie, wyrabianie spostrzegawczości, zapoznanie dzieci ze światem ich rówieśników z innych krajów	poznanie innych zwyczajów i świąt, np. <i>Christmas in Britain</i>
8.	wprowadzanie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiadania się przez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne	śpiewanie, klaskanie, zabawy rytmiczne, rymowanki, teatrzyk, pantomima, rysowanie, malowanie, inne formy prac plastycznych	rymowanka <i>Animal chant</i> , wyklejanka <i>My super animal</i> , odgrywanie historyjek
9.	kształtowanie w dzieciach poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej	kształtowanie postawy zaciekawienia innym językiem i kulturą, tolerancja, stymulowanie refleksji nad tożsamością Polaka z perspektywy europejskiej	piosenki okolicznościowe, np. „Sto lat” i <i>Happy Birthday</i>
10.	zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych	praca nad pozytywnym nastawieniem do nauki języka obcego, dawanie dzieciom poczucia przyjemności słuchania i posługiwania się angielskim, osłuchanie z angielskim, budowanie fundamentów wiedzy i podstawowych umiejętności językowych, zastosowanie nowoczesnych technik, np. praca z komputerem, tablicą interaktywną	Zapoznanie z podstawowym słownictwem dotyczącym najbliższego świata dziecka, np. <i>My favourite toys</i> , zapoznanie z podstawowymi strukturami pozwalającymi na komunikację w języku obcym

Do znowelizowanej podstawy programowej dodano nowy obszar dotyczący języka obcego „przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym poprzez rozbudzanie ich świadomości językowej i wrażliwości kulturowej oraz budowanie pozytywnej motywacji do nauki języków obcych na dalszych etapach edukacyjnych, a w przypadku dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym - rozwijanie świadomości istnienia odmienności językowej i kulturowej” (punkt 11).

Przy opracowaniu programu braliśmy pod uwagę zarówno specyfikę nauczania języków obcych, jak i wymogi edukacyjne nowego stulecia, czyli potrzebę posługiwania się językiem obcym. Nauczanie języka angielskiego ma na tym etapie edukacyjnym podwójny charakter: a) **uwrażliwienie dzieci na język angielski oraz wypracowanie gotowości do rozwijania kompetencji komunikacyjnej** (*communicative competence*), kształtowanej w pełni na następnym etapie edukacyjnym w szkole. b) **kształtowanie motywacji do nauki języka angielskiego i stwarzanie sytuacji sprzyjających odkrywaniu świata.**

Cele ogólne realizowane są przede wszystkim poprzez poruszaną tematykę, szeroko rozumiane treści nauczania oraz stosowane metody i formy pracy w klasie i poza nią. By je osiągnąć, niezbędne jest stworzenie przyjaznej atmosfery, dającej dziecku poczucie pełnej akceptacji, gwarantującej naukę, która jednocześnie daje poczucie fascynacji uczeniem się, satysfakcji z realizacji osiągalnych celów oraz radości z zabawy w języku obcym. Nauka języka angielskiego powinna stać się dla dziecka sympatyczną przygodą, dającą mu dużo przyjemności i zadowolenia.

Niewątpliwie również **kształtowanie postaw sprzyjających rozwojowi indywidualnemu i społecznemu** dziecka należy do najważniejszych zadań wychowania przedszkolnego. Wymagane postawy obejmują zarówno **postawy osobiste**, jak i **społeczne**. Nauczanie języka angielskiego, a szczególnie aspekt komunikacji językowej stwarza całe spektrum możliwości pracy wychowawczej. W programie zwracamy szczególną uwagę na nowe tendencje w glottodydaktyce, które niewątpliwie sprzyjają kształtowaniu pozytywnych postaw małego ucznia:

- wspieranie ucznia w jego wysiłkach poprzez **budowanie wiary w umiejętności** (*building self-confidence*), **wzmacnianie poczucie własnej wartości** (*self-esteem*); użycie **wskaźników biegłości językowej** (*descriptors*), które prezentują wiedzę i umiejętności ucznia w taki sposób, aby osiągnięcia te można było zademonstrować i zaobserwować, czyli **kategorie „już umiem”** (*can-do statements*);
- jasno określone, osiągalne cele oraz nacisk na pozytywną informację zwrotną; ważne jest to, co uczeń już potrafi, i na tej podstawie może robić dalsze postępy. Każde dziecko powinno osiągnąć sukcesy, aby zachęciło je to do dalszej nauki.

Kultura osobista, gotowość do podejmowania inicjatyw oraz pracy zespołowej są niezbędne, aby komunikacja językowa w czasie lekcji języka angielskiego przebiegała bez zakłóceń. Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- przestrzega zasad zachowania się w klasie, np. nie przerywa, gdy mówi inny uczeń, nie przeszkadza nauczycielowi;
- potrafi pracować z kolegą/koleżanką w parze;
- potrafi pracować w grupie;
- chętnie pomaga innym;
- chętnie uczestniczy w dodatkowych zajęciach, np. przedstawieniach.

Zróżnicowanie celów kształcenia bardzo małych uczniów i uczniów starszych

W oddziałach przedszkolnych dla bardzo małych dzieci (w wieku od 2,5-3 do 4 lat) nadrzędnym celem jest **zainteresowanie ucznia nauką języka angielskiego, uwrażliwienie go na język angielski spotykany w życiu codziennym** oraz wykształcenie zachowań sprzyjających przyswajaniu języka, przede wszystkim rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu. Zwracamy szczególną uwagę na umiejętność poprawnego reagowania niewerbalnego i werbalnego na instrukcje nauczyciela. Nie możemy zapomnieć o tym, że pierwszy kontakt dzieci językiem angielskim może w znacznym stopniu stanowić o ich nastawieniu do nauki tego języka w przyszłości.

W starszych grupach celem nadrzędnym jest rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu, umiejętności komunikacji na poziomie wyrazu i prostego zdania oraz **wypracowanie gotowości do rozpoczęcia nauki czytania**. Zanim nauczyciel wprowadzi zadanie językowe, powinien stworzyć **potrzebę poznania** (*the need to know*), tak aby każda czynność była sensowna i celowa. Dzieci z natury są ciekawe, ale wymagają ciągłego stymulowania, pobudzania zainteresowania oraz motywowania. Rozwiązania metodyczne pobudzające zaangażowanie dziecka bliżej omawiamy w sekcji „Procedury osiągania celów” (patrz sekcja 6.).

4.2. Cele kształcenia – wymagania szczegółowe

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w przedszkolu, opisane są - zgodnie z ideą europejskiej struktury kwalifikacji - w języku efektów kształcenia. Efekty kształcenia określają, co przeciętnie zdolne dziecko powinno wiedzieć i jakie umiejętności powinno posiadać na zakończenie każdego etapu edukacyjnego.

Opracowując cele szczegółowe, pragniemy podkreślić, że poziom stawianych wymagań musi być dostosowany do możliwości dzieci. Zbyt trudne zadania wzbudzą w dzieciach poczucie frustracji, a zbyt łatwe - uczucie znużenia.

Nowoczesne nauczanie dzieci języka obcego wykorzystuje w pełni wiedzę na temat akwizycji języka ojczystego, stąd powszechna akceptacja nadrzędnej roli rozumienia ze słuchu oraz respektowanie **okresu ciszy** (*silent period*), czyli niezmuszanie dzieci do mówienia. Długość okresu ciszy w dużym stopniu uzależniona jest od indywidualnych predyspozycji dziecka. W tym czasie dzieci oswajają się językiem angielskim, a my rozbudzamy ich zainteresowanie inną kulturą. Materiały dydaktyczne oraz wskazówki metodyczne uwzględniają kształcenie wszystkich sprawności językowych, jednak szczególnie nacisk kładziemy na rozwój sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia. Sprawność czytania i pisanie w języku obcym na tym etapie nie jest zalecana.

W znowelizowanej podstawie programowej (punkt 16) uszczegółowiono cele, jakie dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole powinno osiągnąć w ramach przygotowania do posługiwania się językiem obcym. Dziecko kończące wychowanie przedszkolne i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej potrafi:

- a) uczestniczyć w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych;
- b) zrozumieć bardzo proste polecenia i reaguje na nie;
- c) powtarzać rymowanki, proste wierszyki i śpiewa piosenki w grupie;
- d) zrozumieć ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami (patrz 5.2. Treści nauczania).

Rozwijanie sprawności słuchania oparte jest na stopniowym osłuchaniu się z poleceniami nauczyciela. Na tym etapie wymagamy od ucznia przede wszystkim właściwej niewerbalnej reakcji na polecenia. W kształtowaniu umiejętności komunikacji niezmiernie ważne jest konsekwentne używanie języka angielskiego przez nauczyciela, gdy ten wita się z dziećmi, chwali je oraz wydaje polecenia. Język klasowych instrukcji, wspierany odpowiednim gestem, stanowi podstawę rzeczywistej komunikacji w klasie (patrz sekcja 6.1. „Angielski przez angielski”).

Stopniowo coraz bardziej wzbogacany jest zakres prezentowanego języka. Słuchanie różnych tekstów: piosenek, krótkich bajek lub scenek ilustrowanych historyjkami obrazkowymi wymaga od ucznia jedynie **zrozumienia ogólnego sensu** tekstu (*listening for the gist*) oraz odpowiedniej reakcji na zadane proste pytania - niewerbalnej (na początku) i werbalnej (w późniejszym okresie). Najistotniejszymi elementami lekcji w przedszkolu są wierszyki, rymowanki oraz piosenki, których dzieci się uczą i które regularnie powtarzają z właściwą sobie spontanicznością i radością. Dzięki bajkom i historyjkom z kolei lekcje wzbogacane są elementami świata fantazji.

Rozwijanie sprawności mówienia polega na wyrabianiu poprawnej wymowy i intonacji w języku angielskim. Pierwszy etap to powtarzanie chóralne i indywidualne, następnie zachęcanie dzieci do krótkiej wymiany werbalnej na podstawie języka rytuałów klasowych, czyli **stałe zwroty językowe** (*formulaic chunks*) (patrz sekcja 6.1. „Angielski przez angielski”). Zachęcamy dzieci do samodzielnego powtarzania, następnie nazywania przedmiotów i obrazków oraz śpiewania znanych piosenek.

5. TREŚCI NAUCZANIA

Choć podstawa programowa wychowania przedszkolnego nie wymienia nauczania języka angielskiego w obszarach kształcenia dzieci, to oczekuje się, że dzieci naberą umiejętności społecznych, rozwiną się intelektualnie, uzyskają wsparcie przy rozwoju mowy w języku ojczystym, a także - w ramach wychowania przez sztukę - nauczą się posługiwać mową, gestem, mimiką i ruchem. Ucząc języka angielskiego, przekazujemy dzieciom nowe słownictwo i struktury, opisując to, co dotyczy dzieci bezpośrednio. Omawiając poszczególne tematy, uczymy dzieci wartości istotnych w kontaktach z otoczeniem, np. szacunku i uprzejmości w stosunku do innych ludzi wyrażanych słowami *please, thank you* czy umiejętności dzielenia się. W przedszkolnej grupie wiekowej nauczanie języka angielskiego nie może odbywać się w oderwaniu od podstawowych celów kształcenia, są one priorytetem w przygotowaniu dzieci do nauki w szkole. Wykonywanie projektów, gry i zabawy poprawiają koordynację wzrokowo-ruchową dzieci, ich rozwój umysłowy i fizyczny.

5.1. Zasada wprowadzania i utrwalania treści nauczania

Program został zbudowany na zasadzie kół koncentrycznych i ma układ spiralny. Oznacza to, że wiedza i umiejętności przyswojone na początkowym etapie nauki są regularnie powtarzane i poszerzane na kolejnych etapach.

Częste i różnorodne powtarzanie poznanych słów, struktur gramatycznych, wyrażań, piosenek lub rymowanek ma pomóc dzieciom w ich zapamiętaniu poprzez aktywne używanie nowego materiału językowego w innych, nowych sytuacjach. Na takiej bazie sukcesywnie i stopniowo wprowadzane są nowe słowa i struktury.

W trakcie nauki równie ważne jest stopniowe poszerzanie wiedzy dziecka, tak aby język angielski stał się środkiem szeroko rozumianego nauczania. Oznacza to, że tematyka dotyczy nie tylko najbliższego otoczenia ucznia, ale jest poszerzana o

elementy wiedzy powszechnej, np. na lekcji poświęconej zwierzętom dzieci poznają nowe egzotyczne owady. Im większa fascynacja dzieci tematem, tym większe zainteresowanie językiem angielskim.

Ze względu na duże różnice uwarunkowań przedszkolnych, np. liczbę godzin przeznaczonych na język angielski, liczebność grup, a przede wszystkim zakładaną integrację programu nauczania języka angielskiego i nauczania przedszkolnego oraz potrzeby i zainteresowania uczniów, nie chcemy proponować ścisłego podziału treści na poszczególne etapy nauki. Decyzja należy do nauczyciela, który dokonuje ostatecznego rozkładu materiału, również opierając się na wybranym podręczniku. Zestawienie podanych poniżej treści jest prezentowane przez podręczniki wydane przez wydawnictwo Pearson.

5.2. Zakres tematyczny

Punktem wyjścia do opracowania zakresu tematycznego materiału językowego są zainteresowania dziecka, a te na etapie nauczania przedszkolnego obejmują szczególnie środowisko bliskie dziecku oraz świat fantazji, baśni, bajek. Zakres tematyczny „rośnie” wraz z dziećmi i stopniowo obejmuje coraz szersze kręgi.

Przedstawiamy zasady skonstruowania programu na podstawie zakresu tematycznego „Jedzenie i zdrowie”.

Na początku dzieci poznają nazwy popularnych produktów spożywczych jadalnych przez dzieci na drugie śniadanie lub podwieczorek, np. *apple, sandwich*. Ze względu na możliwe wystąpienie okresu ciszy, na tym etapie zwracamy szczególną uwagę, by dzieci poprawnie rozpoznawały nowe słowa (np. uczeń wskazuje na poprawny obrazek). Następnie dzieci uczą się opisywać poznane słowa, np. podając kolor, wielkość czy liczbę przedmiotów (np. *three biscuits, a red apple, a small fish*). Kolejnym etapem jest wyrażanie preferencji i upodobań przy użyciu prostych struktur, np. *I like apples. I don't like fish*. W najstarszej grupie dzieci mogą również dowiedzieć się, skąd pochodzi jedzenie, np.: *milk - cow, apple - tree*, lub nauczyć się, jak uprzejmie o coś poprosić: *Give me biscuits, please*.

Rozmawiając o posiłku w przedszkolu, dzieci mogą dowiadywać się, co jest dla nich zdrowe: *Milk is good for you*. Kształtowane są również prawidłowe nawyki higieniczne dzieci: *Wash/Dry your hands/apple*. Projektem wykonywanym przy okazji wprowadzania tematu „Jedzenie i zdrowie” może być samodzielne przyrządzenie przez dzieci kanapki lub plastyczne przedstawienie ulubionego dania za pomocą skrawków materiału, włóczki i papieru. Przynosząc z domu potrzebne składniki lub materiały, dzieci uczą się odpowiedzialności za samodzielne przygotowanie do lekcji. Zachęcamy dzieci do przynoszenia obrazków ich ulubionych potraw, których nazwy mogą poznać na lekcji.

Na tym etapie dzieci potrafią odpowiadać na proste pytania typu *Yes/No*. Starsze dzieci mogą również samodzielnie próbować zadawać proste pytania: *Do you like pizza?*

5.3. Sytuacje i funkcje komunikacyjne

Sprawność komunikowania się w języku angielskim, czyli rozumienia otrzymywanych informacji w mowie, i - w późniejszym okresie - na piśmie oraz wyrażenia własnych myśli i uczuć jest priorytetem w nowoczesnym nauczaniu. Podobnie jak zakres tematyczny sytuacje określone w programie są istotne dla świata dziecka i rozwijają się razem z nim. Nauczane zwroty i funkcje komunikacyjne są wzorowane na autentycznym języku używanym przez rówieśników uczniów w krajach anglojęzycznych. Są to m.in.:

- witanie się;
- przedstawianie siebie i innych;
- wyrażanie swoich upodobań i zainteresowań;
- przedstawianie swoich umiejętności;
- opisywanie wyglądu i cech osób;
- przedstawianie swojej rodziny;
- opisywanie cech przedmiotów (wielkość, kolor, kształt);
- określanie posiadania i przynależności;
- nazywanie i opisywanie zabawek, przyborów szkolnych;
- nazywanie i opisywanie zwierząt;
- nazywanie produktów żywnościowych i posiłków;
- opisywanie codziennych czynności;
- nazywanie pomieszczeń w domu;
- opisywanie położenia sprzętów w pomieszczeniach;
- opisywanie pogody;
- nazywanie ubioru;

- nazywanie instytucji i środków transportu;
- nazywanie i opisywanie świąt i zwyczajów;
- składanie życzeń świątecznych i okolicznościowych.

5.4. Materiał leksykalny

Zakres materiału leksykalnego wyznaczany jest przez **tematy** (*topics*). Nowe słowa wprowadzane są w grupie leksykalnej, a ich liczba zwykle ograniczona do kilku w każdym rozdziale. Prezentacja nowego słownictwa następuje na podstawie historyjki, scenki, rymowanki lub piosenki. Sposób prezentacji, a następnie utrwalania jest zróżnicowany, aby jednocześnie rozwijać umiejętność uczenia się:

- odgadywania znaczenia słów w kontekście;
- kojarzenia znaczeń przeciwstawnych lub innych relacji semantycznych;
- łączenia znaczenia słów z gestami, obrazkami lub konkretnymi przedmiotami;
- klasyfikowania według kategorii pojęciowych.

Istotnym elementem nauczania słownictwa są karty obrazkowe (*flashcards*) oraz **plakaty** (*posters*).

Podany poniżej zestaw grup leksykalnych dotyczy wszystkich przedszkolnych grup wiekowych:

- kolory;
- zwierzęta;
- zabawki;
- przybory szkolne;
- wyposażenie sali;
- członkowie rodziny;
- części ciała i twarzy;
- nazwy ubrań;
- produkty żywnościowe;
- pomieszczenia w domu;
- sprzęty domowe;
- umiejętności umysłowe i ruchowe;
- stany emocjonalne i uczucia;
- codzienne czynności;
- dyscypliny sportowe;
- przyjęcia urodzinowe i inne uroczystości i święta;
- pogoda;
- budynki użyteczności publicznej, np. *cinema*;
- środki transportu;
- świat magii i fantazji;
- świat baśni i legend;
- liczby 1-20.

5.5. Struktury i kategorie gramatyczne

Na etapie przedszkolnym nauczanie słownictwa i gramatyki jest ze sobą ściśle powiązane. Uczniowie będą w stanie używać nowych słów tylko wtedy, gdy zostaną one wplecione w odpowiednio dobrane struktury gramatyczne. W tym kontekście nauczanie gramatyki staje się wręcz organiczne, czyli struktury gramatyczne służą tylko porozumiewaniu i wyrażaniu preferencji, zadawaniu pytań i innym prostym funkcjom językowym, jakie dzieci opanowują w trakcie lekcji. W nauczaniu gramatyki na etapie przedszkolnym główny nacisk kładziemy na **przyswajanie struktur, a nie na bezpośrednie wyjaśnianie reguł gramatycznych** (*implicit grammar teaching*).

Nauczyciel, organizując zajęcia, powinien stwarzać sytuacje, w których uczniowie bawiąc się strukturami gramatycznymi, sami wyciągają wnioski na temat funkcjonowania języka. Formy gramatyczne w naturalny sposób są przyjmowane przez dzieci jako integralna część języka, jakim porozumiewają się przy omawianiu obrazków, w trakcie gier i zabaw. Niewskazane są wyjaśnienia teoretyczne, ponieważ dzieci nie są jeszcze gotowe na przyjęcie szczegółowych wyjaśnień. Tak jak ma to miejsce podczas nauki języka ojczystego, można dzieciom ukazywać poprawną strukturę, powtarzając po nich zwrot w odpowiedniej formie, kiedy dziecko mówi np.: *This are apples*, nauczyciel reaguje: *Yes, these are apples*.

Podany poniżej zestaw struktur i kategorii gramatycznych z małymi wyjątkami dotyczy wszystkich grup:

- zdania oznajmujące, przeczące i pytania z czasownikiem *to be*
- zdania oznajmujące, przeczące i pytania z czasownikiem *to have/have got*
- zdania oznajmujące, przeczące i pytania z czasownikiem modalnym *can*
- konstrukcja *there is/are*
- zdania z podmiotem pozornym *It's cold*.
- pytania szczegółowe
- Kategorie gramatyczne:

- rzeczownik

nazwy własne i pospolite *Tom, house*

liczba pojedyncza i mnoga *boy-boys, apple-apples*

- **przedeimek** nieokreślony *a/an* określony *the* zerowy

- zaimek osobowy

forma podmiotu *I* forma dopełnienia *me*

- przymiotnik

określenie koloru *red*, kształtu *triangle*, wielkości *big*, stanu *cold*

określenie dzierżawcze *my*

- liczebnik

liczebniki główne 1-20

- przyimek

miejsca *on, in, under* kierunku *to, from*

- czasownik

to be

to have/have got modalny *can*

czasowniki leksykalne *read*

czas teraźniejszy prosty *The Present Simple Tense* wyrażający:

- czynności wykonywane zwyczajowo *I swim in the sea*.

- upodobania *I like English. I like swimming*.

czas teraźniejszy ciągły *The Present Continuous Tense* wyrażający czynność odbywającą się w chwili, gdy jest o niej mowa *I'm wearing a white T-shirt now*.

tryb rozkazujący *Sit down! Don't jump!*

- przysłówek

głównie jako określenie sposobu wykonywania prostych czynności, np. *run fast*

5.6. Holistyczne ujęcie „świata dziecka” w nauczaniu języka obcego

Podany w Tabeli 2 sposób łączenia materiału leksykalnego, struktur gramatycznych oraz sytuacji i funkcji komunikacyjnych w ramach tematów odzwierciedlających świat dziecka nie zakłada dogmatycznego powielania wzoru. W praktyce oznacza to, że właściwy dobór następuje po rozpoznaniu przez nauczyciela potrzeb uczących się. Na szarym tle podano treści nauczania w grupach z większą liczbą spotkań w tygodniu.

Tabela 2. Holistyczne ujęcie „świata dziecka” w nauczaniu języka obcego

Zakres tematyczny	Sytuacje i funkcje komunikacyjne	Materiał leksykalny	Struktury gramatyczne
Ja	- witanie się - przedstawianie się - podawanie swojego wieku, imienia - wskazywanie części ciała, ubrań - wyrażanie swoich upodobań	- kolory - części ciała - nazwy ubrań	<i>Hello! Good bye!</i> <i>I'm</i> <i>My head. This is my hat.</i> <i>I'm fine. Thanks.</i> <i>My favourite colour is red.</i> <i>These are ears.</i>
Moje zabawy	- prezentowanie, nazywanie zabawek - nazywanie kolorów pytanie o kolory	- zabawki • kolory	<i>This is my ball.</i> <i>A big teddy bear.</i> <i>The train is blue.</i>
Moje Przedszkole	- nazywanie przyborów szkolnych - reagowanie na polecenia - nauczyciela	- przybory szkolne - nazwy prostych czynności - związanych z aktywnością w sali	Reagowanie na: <i>Look at me.</i> <i>Sing.</i> <i>Open your book. Show me (red).</i> <i>This is a chair.</i> <i>It's a crayon.</i> <i>I have five books.</i> <i>I have a pencil.</i>
Moja rodzina	- prezentacja członków rodziny opisywanie czynności, jakie rodzina wykonuje razem	nazwy członków rodziny	<i>This is my mum.</i> <i>I've got two sisters.</i> <i>Grandfather is watching TV.</i>
Mój dom	nazywanie pomieszczeń w domu i sprzętów domowych opisywanie położenia pomieszczeń i sprzętów	- nazwy pomieszczeń - nazwy sprzętów domowych	<i>This is my bed. In the kitchen.</i> <i>It's on the table.</i>
Życie Codzienne	- nazywanie codziennych czynności mówienie o tym, co się potrafi robić	- nazwy umiejętności • nazwy rutynowych czynności	<i>Wash your face.</i> <i>Brush your teeth. Go to bed.</i> <i>I like running.</i> <i>I can sing.</i>
Jedzenie i zdrowie	- nazywanie posiłków i produktów żywnościowych wyrażanie własnych upodobań w odniesieniu do jedzenia i picia wyrażanie własnych potrzeb prośenie o podanie czegoś do jedzenia i picia	- nazwy posiłków - nazwy popularnych potraw, produktów żywnościowych określenia smaku potraw	<i>My lunch. Two apples. Fish.</i> <i>I like chicken. This is a cake.</i> <i>I like pizza./I don't like pizza. I want ice cream.</i> <i>Give me biscuits, please. It's salty/sweet/sour.</i>

Ja i świat zwierząt	- nazywanie ulubionych zwierząt: domowych, gospodarskich, dzikich, egzotycznych - opisywanie wyglądu zwierząt - opisywanie zachowania zwierząt - mówienie, co potrafią zwierzęta	- nazwy zwierząt - cechy zwierząt - czynności związane z zachowaniem zwierząt - czynności związane z opieką nad zwierzętami	<i>This is my rabbit. Four butterflies. Milk for the cat. This is an elephant. Elephants are big. The elephant is grey. It can run. It can't jump. Be kind to your pet. I feed my cat.</i>
Moje środowisko	- opisywanie umiejętności dotyczących sprawności fizycznej i sportu - różne typy pogody	- nazwy wybranych dyscyplin sportowych - warunki pogodowe	<i>I can ride a bike. I can't ski. What's the weather like today? It's windy. I'm cold/hot.</i>
Moje miasto Moja wieś Mój kraj	- określenie/opisanie miejsca swojego zamieszkania - nazywanie instytucji użyteczności publicznej	- ukształtowanie terenu - instytucje - plac zabaw	<i>I live in Warsaw. Let's slide. These are swings. The tricycle is in front of the store.</i>
Ja i inne kraje	składanie życzeń	słownictwo i zwroty związane ze świętami	<i>Christmas, New Year, Halowe'en, Easter, Mother's Day, Merry Christmas, Happy Birthday</i>

6. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

Efektywność nauczania w dużej mierze uzależniona jest od intensywnego kontaktu dziecka z językiem angielskim, dlatego sugerujemy, aby język angielski był jednocześnie językiem klasowych instrukcji oraz komunikacji na lekcji, czyli aby nauka angielskiego odbywała się za pomocą języka angielskiego (patrz sekcja 6.1. „Angielski przez angielski”). Jednocześnie musimy pamiętać, że na tym etapie nauki nowego języka część dzieci będzie gotowa wypowiadać się dopiero po dłuższym czasie kontaktu z językiem w trakcie zajęć. Musimy pozwolić im, tak jak w nauce języka ojczystego, na okres ciszy, w którym ich umiejętności językowe wyrażane będą poprzez wykonywanie poleceń, zabawę, rysowanie i częste bezgłośnie wymawianie słów. Niektóre dzieci będą uczestniczyć w grupowych zajęciach, śpiewaniu piosenek lub we wspólnym mówieniu wierszyków, natomiast samodzielne wypowiedzi nastąpią później. Na tym etapie nauczania nieocenionym pomocnikiem jest maskotka towarzysząca nauczycielowi w kontaktach z uczniami.

W naszym programie proponujemy stosowanie w przedszkolnym nauczaniu języka angielskiego metod, procedur i technik powszechnie wykorzystywanych w glottodydaktyce, z zastrzeżeniem, że wymagają one w wielu wypadkach dostosowania do potrzeb konkretnego ucznia.

Termin „metoda” oznacza praktyczny sposób realizacji określonej teorii języka i nauczania, np. metoda audiolingwalna oparta jest na behawiorystycznym modelu nauczania. W sekcji 6.2. omawiamy następujące metody: metodę reagowania całym ciałem (TPR), metodę komunikacyjną, audiolingwalną oraz audiowizualną.

Procedury (patrz sekcja 6.3.), np. nauczanie poprzez gry i zabawy, poświęcone są takim sposobom pracy na lekcji, które nie realizują bezpośrednio określonego podejścia teoretycznego, ale wymagają od nauczyciela zastosowania określonych etapów podczas realizacji zadań językowych.

Techniki (patrz sekcja 6.4.) to konkretne sposoby pracy stosowane na lekcji.

6.1. Angielski przez angielski

Umiejętność komunikowania się w języku obcym jest jedną z najważniejszych kompetencji wykształconego człowieka. Jednak odległe cele nie są wystarczająco motywujące dla dziecka w wieku przedszkolnym. Ważne jest, aby na lekcji języka angielskiego stwarzać sytuacje, które w przyjaznej i bezpiecznej atmosferze będą służyć naturalnej potrzebie komunikacji. Potrzeba zrozumienia instrukcji nauczyciela oraz autentyczna wymiana informacji i myśli między uczniami stanowi rzeczywisty i naturalny kontekst dla kształtowania kompetencji komunikowania się. Chociaż niełatwo jest rozpocząć nauczanie języka obcego, posługując się wyłącznie nim od samego początku, wskazane jest, aby był językiem interakcji w czasie zajęć z języka angielskiego. Konsekwentnie wprowadzane zwroty i wyrażenia, których znaczenie dopowiadane jest poprzez odpowiedni gest, a następnie zilustrowane przykładem są przyswajane i stopniowo, z sukcesem używane przez uczniów. Dodatkowe ułatwienie stanowią w pełni uzasadnione **klasowe rytuały** (*routine activities*), np. powitania, pożegnania, składanie życzeń urodzinowych, oraz wykonywanie ćwiczeń tego samego typu. Poniżej podajemy typowe instrukcje i zwroty, których swobodne stosowanie przez nauczyciela jest niezbędne, aby dzieci uczyły się angielskiego przez angielski.

6.1.1. Instrukcje nauczyciela

Stand in a circle!

Look!

Listen./Listen to the CD. Stand up! Sit down!

Point to (your head).

Repeat, please!

Say it with me!

Ready, steady, go.

Get into pairs/groups.

Put up your hand to speak.

Quiet, please!

Let's sing!

Let's chant!

Let's play!

Open your books, please.

Close your books.

Follow me.

Shake your arms!

Jump with me.

*Turn with me/around.
Let's be (a fish).
Put the (big drum) on (red).
Catch the ball.
Find (a rabbit).
Circle (red apples).
Stop!*

6.1.2. Zwroty używane przy grach

*Let's play Bingo!
Put your cards on the table, please. Shuffle the cards, please. Count! One, two, three. Turn one card over.*

6.1.3. Zwroty wprowadzające informację zwrotną

*Excellent! Well done! Super! Brilliant! Great!
Congratulations!
Yes, that's right.
What a nice/beautiful picture!
That's interesting.
What a good idea!
Try again.*

6.1.4. Zwroty służące komunikacji w czasie zajęć

*Hello! Good morning!
Goodbye!
What's this?
Who's this?
Is this (cheese)?
I don't know.
I don't understand.
I'm sorry.
Can I have a pen, please?
Thank you.
Please.
Are you ready? Let's begin! Can you help me? Now you. It's your turn.*

6.2. Metody nauczania

6.2.1. Metoda Reagowania Całym Ciałem (TPR)

Metoda Reagowania Całym Ciałem (TPR - *Total Physical Response*), szczególnie ważna przy nauczaniu małych dzieci, opiera się na rozumieniu i wykonywaniu instrukcji nauczyciela. Uczniowie nie muszą utrzymywać werbalnego kontaktu z nauczycielem, a sprawdzianem zrozumienia poleceń nauczyciela jest wykonanie czynności. Jest to skuteczna metoda nauczania dzieci, dzięki zaangażowaniu ich w zajęcia ruchowe, motywowaniu do uważnego słuchania oraz respektowaniu ich prawa do okresu ciszy. Kolejnym oczekiwanym etapem jest gotowość dzieci do wydawania poleceń swoim kolegom i koleżankom.

6.2.2. Metoda komunikacyjna

W podejściu komunikacyjnym w nauczaniu podkreśla się priorytetową rolę umiejętności porozumiewania się, a więc umiejętności używania języka w kontekście społecznym. Celem nauczania i uczenia się języka angielskiego nie jest tylko poznanie struktur językowych oraz słów, ale wymiana informacji między ludźmi. **Metoda komunikacyjna** (*communicative method*) wykorzystywana w nauczaniu przedszkolnym opiera się na stworzeniu **luki informacyjnej** (*information gap*) i zasadzie celowego działania. Aby zaspokoić swoją ciekawość i zdobyć potrzebną informację, uczniowie przekazują sobie nawzajem brakujące elementy całości. Komunikacja jest ważniejsza niż poprawność wypowiedzi. Sytuacje komunikacyjne są umiejscowione w kontekście dostosowanym do zainteresowań i potrzeb dzieci oraz są przystosowane do ich możliwości intelektualnych i emocjonalnych. Ważne jest również, aby zachowana została autentyczność i naturalność używanego języka. Punktem wyjścia opracowywanych programów nauczania są funkcje i sytuacje komunikacyjne, a nie struktury językowe. Nauczyciel zachęca uczniów do podejmowania prób twórczej językowej zabawy. Pojęcie błędu językowego jest znacznie

zmodyfikowane - błąd traktowany jest jako nieodłączny element uczenia się, cecha charakterystyczna inter języka tworzonego przez dziecko. W taki sposób respektujemy prawo dziecka do błędu.

6.2.3. Metoda audiolingwalna

W przeciwieństwie do metody komunikacyjnej **metoda audiolingwalna** (*audiolingual method*) główny nacisk kładzie na poprawne powtarzanie słów i fraz językowych za wzorem (nagranie lub nauczycielem) chórem i/lub indywidualnie. Korekta błędów następuje natychmiast po zakończeniu ćwiczenia. Wydawałoby się, że powinna to być efektywna metoda, ponieważ nie wymaga umiejętności czytania lub zapisywania. Podkreśla się również łatwość, z jaką dzieci imitują model oraz podobieństwo do metody naturalnej przyswajania języka ojczystego. Niestety mali uczniowie szybko są znużeni, jeśli powtarzanie jest zbyt długie i monotonne. Dodatkowym problemem jest nierozumienie przez dzieci celu wielokrotnego powtarzania. Techniki używane w ramach metody audiolingwalnej powinny być znacznie urozmaicone i zaskakiwać dzieci, np. nauczyciel, powtarzając, może zmieniać barwę, modulację lub natężenie głosu.

6.2.4. Metoda audiowizualna

Metoda audiowizualna (*audiovisual method*) wykorzystuje dźwięk (nagranie) w połączeniu z ilustracją. Jest bardziej atrakcyjna dla dzieci dzięki wykorzystaniu różnych bodźców. Podobnie jak w wypadku metody audiolingwalnej jej przydatność w nauczaniu dzieci zależy od atrakcyjności stosowanych technik i materiałów. Metoda ta daje możliwość użycia dźwięku i obrazu jednocześnie lub osobno w zależności od planowanego przez nauczyciela celu zadania. Łączenie obrazków i kart słownych na tablicy może być przeprowadzone jako zadanie dla poszczególnych uczniów lub gra drużynowa. Wybrane obrazki mogą stanowić podstawę do układania zdań i opowiadań. Im większa różnorodność, tym silniejsza motywacja uczniów.

6.3. Procedury typowe dla wychowania przedszkolnego

Bez względu na podejście metodyczne i wybór konkretnej metody nauczania istotne jest zastosowanie takich sposobów pracy z dziećmi wykorzystywanych w nauczaniu przedszkolnym, jakie pomagają im zrozumieć, przyswoić i zapamiętać nowe słowa i zwroty. W doborze aktywności służących nauce języka kierujemy się zasadami programowania neurolingwistycznego (*neurolinguistic programming, NLP*), dzięki którym można stworzyć dzieciom warunki nauki najbardziej odpowiadające ich preferencjom oraz kształtujące ich własny sposób kontaktu z językiem angielskim. Podczas nauki języka w tej grupie wiekowej szczególnie istotne jest zaangażowanie wszystkich zmysłów dziecka, jego odczuć, respektowanie jego potrzeby ruchu i sprawdzenia swoich umiejętności.

6.3.1. Nauka poprzez zabawę

Gry i zabawy (*games*) stanowią podstawową formę nauki. Dzieci przyswajają nową wiedzę poprzez zabawę, która jest dla nich najbardziej naturalnym rodzajem aktywności. Gry i zabawy językowe stymulują i motywują małych uczniów, przywołują pozytywne skojarzenia i pomagają kreować atmosferę sprzyjającą uczeniu się. Ponadto formy zabawowe aktywizują dziecko w sposób całościowy. Nauka wymaga zaangażowania ruchowego oraz udziału wielu zmysłów: wzroku, słuchu, dotyku, węchu, a nawet smaku, czyli spełniony jest postulat **nauczania wielozmysłowego** (*multisensory teaching*). Zanim jednak nauczyciel wybierze zabawę lub grę, musi krytycznie ocenić jej przydatność i związane z nią korzyści językowe, poznawcze oraz społeczne, np. czy dzieci faktycznie będą używać języka angielskiego, czy potrafią zrozumieć dokładnie zasady gry, czy formy interakcji sprzyjają rozwijaniu umiejętności pracy w zespole.

6.3.2. Wykorzystanie piosenek i rymowanek

Wprowadzając **piosenki i rymowanki** (*songs, chants and rhymes*), wykorzystuje się naturalne predyspozycje dzieci do przyswajania języka, czyli umiejętność imitacji, dobrą pamięć krótkotrwałą oraz działanie przez analogię. Piosenki i rymowanki zwykle zawierają powtarzający się element, np. refren. Zapamiętywaniu sprzyja melodia, rytm, rym oraz często towarzyszący piosence ruch. Zachęcamy dzieci nie tylko do powtarzania, ale również do tworzenia nowych piosenek i rymowanek. Ponadto śpiewanie tradycyjnych anglojęzycznych piosenek lub/i wyklaskiwanie ich rytmu umożliwia dzieciom kształcenie wrażliwości muzycznej oraz rozwijanie kompetencji interkulturowej.

6.3.3. Wykorzystanie tekstów narracyjnych

W nauczaniu dzieci od dawna stosuje się metody związane z **narracją** (*storytelling*). Walory dydaktyczne narracji obejmują elementy typowo językowe, np. regularnie i rytmicznie powtarzające się słowa, zwroty lub struktury oraz ich sugestywną kontekstualizację i wizualizację. Przewidywalność powtórzeń wpływa na poczucie bezpieczeństwa uczniów. Pozytywne skojarzenia związane z opowiadaniem i czytaniem historyjek wprowadzają specyficzną, przyjemną atmosferę nauki. Bardzo istotne są kryteria doboru opowiadań, które powinny „dorastać” razem z dziećmi i wносить moralizujące wartości typowe dla bajek i niesamowite wytwory wyobraźni typowe dla świata fantazji.

6.3.4. Wykorzystanie dramy

Innym popularnym sposobem pracy w przedszkolu jest **drama** (*drama techniques*), czyli improwizacje, odgrywanie w różnych sytuacjach ról, scenek oraz przedstawień. Korzyści dotyczą nie tylko sfery językowej, utrwalania nowego słownictwa i struktur językowych w nowym kontekście oraz kształtowania kompetencji komunikacyjnej, ale również sfery emocjonalnej i społecznej ucznia. Techniki dramatyczne umożliwiają pracę nad wyraźną artykulacją dźwięków oraz ekspresją werbalną i niewerbalną. Ponadto rozwijają wyobraźnię artystyczną dziecka oraz uwrażliwiają je na tekst literacki, odpowiednią scenografię i oprawę

muzyczną przedstawień. Drama sprzyja pracy nad pokonaniem barier emocjonalnych, np. nieśmiałości, niskiej samooceny oraz promuje między dziećmi współpracę, a nie współzawodnictwo.

6.3.5. Zajęcia plastyczne

Zajęcia plastyczne (*arts and craft activities*) zarówno wspomagają nauczanie języka angielskiego, rozwijają umiejętności społeczne dzieci, jak i kształtują ich wrażliwość estetyczną. Ponadto umożliwiają rozwinięcie umiejętności psychomotorycznych.

Wycinanie, rysowanie, kolorowanie, wyklejanie, lepienie, modelowanie pozwalają utrwalać poznane słowa i struktury językowe. Kolejnym etapem jest umożliwienie dzieciom wyrażenia w artystyczny sposób informacji o sobie. Ważnym elementem jest możliwość ekspozycji prac dzieci w formie plakatu. Twórcze prace plastyczne stymulują dzieci do ich omawiania i mówienia o sobie samych. Dzieci mogą wykonywać zadania plastyczne indywidualnie lub w zespołach, a nauczyciel, monitorując ich pracę, ma możliwość nawiązania kontaktu z poszczególnymi uczniami, udziela wyjaśnień i zachęca do używania języka angielskiego. Jest to jeden ze sposobów realizowania zasady nauki poprzez celowe, sensowne działanie.

6.3.6. Projekty językowe w nauczaniu języka angielskiego

Projekt - według Helm i Katz (2003) - to pogłębione działanie badawcze inicjowane przez dzieci lub nauczyciela, a jego celem jest szukanie odpowiedzi na pytania uczniów. Chociaż nadrzędnym celem **projektów językowych** (*project work*) jest utrwalanie i zastosowanie wcześniej poznanych słów i struktur, nie można pominąć korzyści poznawczych i społeczno-emocjonalnych wynikających z zastosowania pracy projektowej.

Projekty dają możliwość integrowania programu nauczania języka angielskiego z programem realizowanym w ramach wychowania przedszkolnego. Stwarzają też doskonałą okazję do kształtowania umiejętności współdziałania. Niewątpliwie warto zaprezentować efekty pracy projektowej innym grupom oraz rodzicom.

6.4. Techniki nauczania

Efektywne metody nauczania dzieci w wieku przedszkolnym wymagają zastosowania technik, które wykorzystują naturalne predyspozycje dzieci: spontaniczność, emocjonalność oraz skupienie się na tym, co dzieje się tu i teraz.

Poniżej podane techniki mogą być zastosowane we wszystkich grupach wiekowych w przedszkolu. Rola nauczyciela polega na umiejętnym dopasowaniu technik do wymagań poszczególnych grup, na zagwarantowaniu odpowiedniego stopnia koniecznej **różnorodności** (*variety*) oraz odpowiedniego stopnia trudności. Ogromnie ważne jest rozpoznanie **sfer najbliższego rozwoju dziecka** (*Zone of Proximal Development - ZPD*), czyli nie tylko tego, co uczeń jest w stanie wykonać sam, ale też tego, co może zrobić z pomocą nauczyciela lub/i innych dzieci. Należy tak ustawić poziom trudności zadania, aby w pełni wykorzystać potencjał intelektualny dziecka.

6.4.1. Techniki nauczania słownictwa

- prezentacja i ćwiczenie nowych słów na podstawie kart obrazkowych, **materiałów autentycznych** (*authentic materials*) i **przedmiotów** (*realia*);
- prezentacja i utrwalanie słownictwa na podstawie opowiadań;
- prezentacja i utrwalanie słownictwa na podstawie piosenek i rymowanek;
- poszerzanie słownictwa w ramach tematu/ pola semantycznego, np. z wykorzystaniem **burzy mózgów** (*brainstorming*);
- utrwalanie słownictwa poprzez zabawy z kartami obrazkowymi;
- stosowanie **gier opartych na zapamiętywaniu** (*memory games, chain drills*).

6.4.2. Techniki nauczania wymowy

- powtarzanie modelu językowego (słów, fraz, zdań) za nauczycielem lub nagraniem;
- powtarzanie, uczenie się na pamięć, wspólne śpiewanie piosenek, rymowanek;
- powtarzanie, uczenie się na pamięć **łamańców językowych** (*tongue twisters*);
- tworzenie nowych kolejnych zwrotek rymowanek, łamańców językowych;
- wyszukiwanie par rymujących się wyrazów;
- wysłuchiwanie wyrazów z analogicznym dźwiękiem;
- słuchanie książeczek, w których teksty są oparte na zabawie wyrazami z tym samym dźwiękiem.

6.4.3. Techniki nauczania struktur gramatycznych

- prezentacja i utrwalanie nowych struktur na podstawie opowiadań;
- prezentacja i utrwalanie struktur na podstawie piosenek i rymowanek;
- tworzenie nowych części historyjki z użyciem nowej struktury;
- łączenie obrazków i odpowiednich struktur.

6.4.4. Techniki nauczania słuchania

- słuchanie i wykonywanie poleceń nauczyciela (*listen and do activities*), np. posłuchaj, pokoloruj, narysuj, zakreśl oraz odpowiedz na pytania nauczyciela;
- **przewidywanie** treści tekstu słuchanego na podstawie tytułu, ilustracji, słów kluczy (*prediction*);
- zrozumienie ogólnego sensu tekstu słuchanego (*listening for the gist*);
- wyszukiwanie szczegółowych informacji w słuchanym tekście (*listening for details - scanning*).

6.4.5. Techniki nauczania mówienia

- mówienie o sobie na podstawie zaprezentowanego modelu, np. uzupełnianie luki informacyjnej;
- prowadzenie krótkiej rozmowy stymulowanej obrazkiem czy podanym zestawem słów, pytań, zadaniem typu *survey*;
- prowadzenie krótkiej rozmowy w ramach wyuczonych struktur.

6.4.6. Techniki rozwijające umiejętności motoryczne

- rysowanie szlaczków;
- rysowanie po śladzie;
- labirynty - narysowanie drogi od początku do końca labiryntu;
- uzupełnianie niedokończonych rysunków;
- kolorowanie rysunków.

6.4.7. Techniki wdrażania autonomii ucznia

Przygotowanie dzieci do nauki w szkole jest jednym z priorytetowych celów wychowania przedszkolnego. Z tego względu bardzo istotne jest stopniowe, lecz systematyczne wdrażanie dzieci do samodzielnej i świadomej nauki języka angielskiego.

Wprowadzenie elementów autonomicznego uczenia się jest procesem długotrwałym i trudnym. Wymaga od nauczyciela skrupulatnego planowania, konsekwencji w realizacji planu oraz systematyczności. Jednak satysfakcja, jaką daje obserwacja rozwoju dziecka starającego się podjąć trud samodzielnej pracy i zrozumienia własnych osiągnięć w nauce języka rekompensuje wszystkie trudności i problemy. Wskazane jest jednocześnie zapoznanie rodziców z zasadami autonomii ucznia.

Proponujemy następujące techniki, które pomogą uczniom uwierzyć we własne możliwości i dostrzec postępy:

- systematyczne wdrażanie do samooceny (*self-assessment*);
- refleksja na temat treści nauczanego materiału;
- zachęcanie uczniów do wyrażania opinii na temat stopnia satysfakcji *I like/I don't like...*;
- zachęcanie dzieci do udzielania sobie nawzajem informacji zwrotnej na temat poprawności wykonywanych zadań;
- wdrażanie uczniów do pracy w parach/grupach;
- oferowanie ćwiczeń do wyboru;
- wykorzystanie projektów językowych;
- prowadzenie **portfolio językowego** (*language portfolio*).

6.4.8. Techniki dramatyczne

Nie można przecenić wartości edukacyjnych i wychowawczych **technik dramatycznych** (*drama techniques*) stosowanych w nauczaniu języka angielskiego.

Oto przykłady proponowanych technik:

- ćwiczenie języka komunikacji niewerbalnej -mowa ciała, np. pantomima;
- uczenie się na pamięć i recytacja krótkich wierszyków, rymowanek, piosenek;
- odgrywanie ról w **scenkach sytuacyjnych** (*role play*);
- odgrywanie scenek na podstawie prezentowanych tekstów;
- opracowywanie i odgrywanie krótkich scenek;
- przygotowanie i odegranie przedstawień/scenek okolicznościowych, np. na zakończenie roku szkolnego.

6.5. Formy pracy

Różnorodność form pracy jest elementem, który w znacznym stopniu wpływa na atrakcyjność zajęć oraz atmosferę w grupie. Zakres możliwości jest dość duży. Nauczyciel powinien zwrócić baczną uwagę na sposób wprowadzania nowych form interakcji, tak aby nie doprowadzić do nieporozumień i chaosu.

Nauczyciel może zaproponować następujące formy:

- praca z **całą grupą** - nauczyciel inicjuje pracę i kieruje nią (*lockstep*);
 - wypowiedzi chórem, np. cała grupa powtarza, śpiewa;
 - wypowiedzi indywidualne uczniów - kolejność wskazana przez nauczyciela;
- praca **indywidualna**, np. rysowanie, samodzielnie wypełnianie zadań;
- praca w **parach otwartych** (*open pairs*) - dwoje dzieci „występuje” przed resztą grupy - jest to istotny element prezentacji zadania i sprawdzenia zrozumienia polecenia nauczyciela;
- praca w **parach zamkniętych** (*closed pairs*) - wszystkie dzieci jednocześnie pracują w parach;
- praca w **zespołach/grupach** (*groupwork*).

6.6. Materiały nauczania

Materiały nauczania są bardzo ważnym elementem procesu nauczania. W znacznym stopniu wpływają na motywację uczniów do nauki nowego języka, rozwój ich wyobraźni oraz kształtowanie wrażliwości estetycznej. Wykorzystywane na zajęciach materiały i pomoce dydaktyczne nie tylko muszą spełniać wszystkie wymogi merytoryczne, ale również ich opracowanie graficzne musi być staranne i powinno odznaczać się bardzo wysoką jakością.

Materiały dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym oparte są głównie na graficznym odwzorowaniu elementów istotnych dla omawianych treści wychowania i kształcenia. Zadaniem ilustracji, zdjęć, symboli graficznych jest przywołanie znanych dzieciom obrazów rzeczywistego świata, a następnie pobudzenie wyobraźni dzieci i otwarcie przed nim nowych horyzontów. Nauczyciel i dzieci wspólnie ubierają obrazki w słowa, aby nadać im nowe treści i wartości.

Należy podkreślić, że podręczniki dla przedszkolaków tworzą uporządkowaną sekwencję obrazków. Nauczycielowi podręcznik oferuje spójny, przemyślany, zawierający leksykę, gramatykę i funkcje językowe program, który jest stopniowo wprowadzany i konsekwentnie utrwalany. Ponadto każdy podręcznik oferuje oprogramowanie, począwszy od tradycyjnych kart obrazkowych czy plakatów, przez płyty CD i DVD, aż po najnowsze środki multimedialne (patrz sekcje od 6.6.1. do 6.6.3.).

Dla małych uczniów ważne jest również wykorzystanie historyjek obrazkowych, których bohaterem jest klasowa maskotka. Wyniki badań nad efektywnością nauczania dzieci, jednoznacznie wskazują na istotną rolę opowiadań i historyjek: dzieci łatwiej przyswajają nowe słowa i struktury językowe oraz lepiej je utrwalają. Natomiast posiadanie książki pełnej przygód ulubionego bohatera i nauka z niej dodatkowo wpływają pozytywnie na następujące aspekty ogólnego, nie tylko językowego, kształcenia dziecka:

- motywację do nauki, szczególnie potrzebę kontynuowania uczenia się, aby poznać następne historyjki;
- poczucie bezpieczeństwa poprzez oparcie nauczania na stałych, oczekiwanych elementach;
- refleksję nad przerobionym materiałem dzięki takim zadaniom, jak np. „odszukaj w podręczniku swój ulubiony obrazek/historyjkę, wybierz najśmieszniejszą historyjkę”;
- wdrażanie do systematycznej pracy poprzez wskazywanie następnych etapów;
- możliwość powrotu do poprzednich rozdziałów, a więc powtarzania i utrwalania wprowadzanego materiału;
- rozwijanie zainteresowania pracą z książką, a więc wypracowywanie dobrych nawyków podczas uczenia się;
- uświadamianie uczniom, że nauka jest długą przygodą - od początku do końca książki;
- możliwość zaprezentowania rodzicom ulubionych historyjek, obrazków, a więc łatwiejszego nawiązania kontaktu przedszkole-dom.

Dzięki temu, że na początku roku szkolnego przedszkolak może podpisać książkę/zeszyt ucznia swoim imieniem, nauka nabiera bardziej osobistego wymiaru.

6.6.1. Podstawowe materiały

Podstawowe materiały nauczania to zestaw podręcznik, ćwiczenia i książka dla nauczyciela, która oprócz opracowania metodycznego kursu zawiera dodatkowe zadania. Niezbędną częścią zestawu są płyty CD z nagraniami tekstów, scenek i piosenek. Do kursów stworzone zostały dodatkowo plakaty i karty obrazkowe odpowiadające treści podręczników. Natomiast kasety wideo lub płyty DVD znacznie poszerzają możliwości prezentacji nowego języka i materiałów kulturowych.

- *My First English Adventure*
- *New English Adventure Starter*
- *Ricky the Robot*
- *Little Pockets/Pockets*
- *My Little Island*

6.6.2. Pomoce naukowe i środki dydaktyczne

Poniżej zaprezentowane środki dydaktyczne są niezwykle przydatne podczas zajęć we wszystkich przedszkolnych grupach wiekowych:

- karty obrazkowe (*flashcards*);
- karty obrazkowe do gry w parach/grupach;
- plakaty (*posters*), plansze tematyczne;
- pacynka;
- **materiały autentyczne** (*authentic materials*), np. mapy, zdjęcia;
- **autentyczne przedmioty** (*realia*), np. guziki, muszelki;
- materiały plastyczne.

6.6.3. Materiały pomocnicze

- Płyty CD z nagraniami piosenek
- Płyty DVD
- Książki
Książki wielkoformatowe do wykorzystania przez nauczyciela w czasie zajęć *Big Books*
Opowiadania *Penguin Young Readers* oraz *Penguin Kids*
- Biblioteka metodyczna nauczyciela
Essential Teacher Knowledge
The Practice of English Language Teaching (+ DVD)
Kurs metodyczny online - *Teacher Development Interactive Young Learners*

6.7. Struktura lekcji i zasady jej planowania

Dzieci w wieku przedszkolnym wymagają szczególnej uwagi, ponieważ w trakcie nauki języka angielskiego zdobywają również umiejętności przebywania i współdziałania w grupie, wykonywania poleceń, utrzymywania porządku, a do wszystkiego podchodzą z olbrzymim entuzjazmem. Ze względu na swój wiek mają głęboką potrzebę akceptacji i bezpieczeństwa. Aby sprostać tym wymaganiom, lekcja języka angielskiego powinna być skonstruowana zgodnie z kilkoma zasadami.

Przede wszystkim układ lekcji, czyli kolejne jej fazy powinny być znane i zrozumiałe dla dzieci. Dzięki temu, że struktura lekcji jest przewidywalna wzmacniane jest poczucie bezpieczeństwa uczniów, a eliminowana frustracja lub zniechęcenie. Szczególnie ważne jest staranne przygotowanie rytuałów (patrz sekcja 6.1.), które wpływają pozytywnie na organizację lekcji, podkreślają kolejne etapy zajęć i sygnalizują zmiany. Struktura lekcji jest schematem, który wypełnia się różnorodnymi ćwiczeniami i zadaniami dla dzieci.

Zapewnienie różnorodności w ramach każdej fazy ma na celu:

- ciągle aktywizowanie dzieci;
- utrzymanie zainteresowania uczniów;
- zaangażowanie różnych zmysłów;
- wykorzystanie różnych stylów uczenia się;
- zintegrowanie sprawności językowych;
- zapewnienie odpowiedniego tempa lekcji. Aby osiągnąć zamierzoną różnorodność, należy w czasie lekcji zmieniać formy, metody, techniki pracy z dziećmi oraz wykorzystywać różne materiały dydaktyczne. Bardzo przydatna jest **zasada naprzemiennego aktywizowania fizycznego i umysłowego dzieci** (*stir and settle*).

Proponowane fazy lekcji:

- **rozgrzewka językowa** (*warm-up*);
- prezentacja nowego materiału;
- ćwiczenia utrwalające;
- zakończenie lekcji - refleksja nad tym, czego się dzieci nauczyły.

7. OPIS OSIĄGNIĘĆ UCZNIA

Świadomość celów, do jakich nauczyciel dąży wspólnie z uczniami, jest jednym z najważniejszych elementów planowania procesu dydaktycznego oraz rozkładu materiału na nowy rok szkolny.

7.1. Kompetencja komunikacyjna

Poniżej prezentowany opis założonych osiągnięć ucznia został opracowany według sugestii podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz „Europejskiego systemu spisu kształcenia językowego” powszechnie już stosowanego w Europie. Znajomość tych dokumentów jest bardzo ważna, aby zapewnić spójność celów oraz umożliwić uczniom płynne przejście z jednego etapu nauki na drugi (tj. nauki na szkole podstawowej).

Zgodnie z nowym podejściem do nauczania języka angielskiego opis osiągnięć dotyczy tak postępów ucznia w zakresie zdobywanej wiedzy (patrz sekcja 7.1.1.), jak i rozwijanych umiejętności jej zastosowania (patrz sekcja 7.1.2.). Dodatkowo podajemy również zakres osiągnięć w ramach umiejętności uczenia się (patrz sekcja 7.2.).

7.1.1. Wiedza

Na etapie przedszkolnym należy wspomagać rozwój dzieci w wielu obszarach, dlatego wprowadzane jest holistyczne ujęcie świata dziecka w nauczaniu języka angielskiego. Zakres niezbędnej wiedzy obejmuje nazywanie i rozumienie pojedynczych słów i wyrażeń dotyczących własnej osoby dziecka, jego najbliższego otoczenia oraz życia codziennego.

Uczeń:

- potrafi ułożyć podstawowe słowa w grupy semantyczne;
- potrafi odgadnąć zbiór leksykalny na podstawie podanych przykładów;
- potrafi znaleźć wyraz niepasujący do zbioru (*odd-one out*);
- potrafi zestawić podstawowe przymiotniki w pary o przeciwstawnym znaczeniu;
- rozumie znaczenie podstawowych struktur gramatycznych, np. *I am, I've got*.

Sama znajomość znaczenia poszczególnych słów i struktur nie jest równoznaczna z umiejętnością ich użycia, chociaż stanowi niezbędną bazę i punkt wyjścia do dalszej nauki.

7.1.2. Umiejętności

Zarówno rodzice, jak i nauczyciele chcieliby, by poprzeczka w zakresie zakładanych osiągnięć była zawieszona wysoko. Naszym programem chcemy objąć wszystkie dzieci, bez względu na ich uzdolnienia czy ewentualne trudności, stąd realistyczne założenia i określenia „bardzo prosty język” i „podstawowe struktury” a to przede wszystkim dlatego, aby każde dziecko miało szansę odnieść sukces, zgodnie z zasadą, że sukces przynosi następny sukces (*Success breeds success*).

Poniżej podajemy listę osiągnięć uczniów niezbędnych do kształtowania kompetencji komunikacyjnej w zakresie nauki języka angielskiego w przedszkolu. Umiejętności te dotyczą całego etapu przedszkolnego, a przedstawiona kolejność odpowiada gradacji trudności zadań i odzwierciedla najczęściej realizowany układ zadań w podręczniku. Należy pamiętać, że na etapie przedszkolnym dzieci nabywają głównie umiejętności rozumienia ze słuchu oraz bardzo podstawowego porozumiewania się, z wyłączeniem umiejętności czytania i pisanie. Naturalne jest, że osiągnięcia poszczególnych dzieci są zróżnicowane. Na różnice ma wpływ osobowość dziecka, jego preferencje w uczeniu się oraz czas i liczba zadań ćwiczących poszczególne kompetencje częściowe. Śledzenie postępów uczniów i osiąganych przez nich celów ma zasadnicze znaczenie dla efektywnego nauczania języka angielskiego.

Podane poniżej wskaźniki stosowane są w „Europejskim portfolio językowym dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat”.

Słuchanie

Uczeń:

- potrafi zrozumieć bardzo podstawowe słowa i wyrażenia dotyczące własnej osoby, najbliższego otoczenia i świata fantazji, rozumie polecenia w języku angielskim dotyczące zachowania w sali;
- rozumie ogólny sens scenek, bajek i innych tekstów prezentowanych przez nauczyciela lub odtwarzanych jako nagrania.

Rozmowa

Uczeń:

- potrafi reagować werbalnie na polecenia/ pytania dotyczące klasowych rytuałów, np. *Hi! How are you? I'm fine. Thanks.*;
- potrafi odpowiadać na proste pytania pojedynczymi słowami lub stałymi zwrotami;

- używa stałych zwrotów i pytań według podanego wzoru do przeprowadzania zadań komunikacyjnych w sali.

Wypowiedź

Uczeń:

- potrafi nazwać i krótko opisać postaci, zwierzęta z najbliższego otoczenia i ze świata fantazji;
- potrafi, używając bardzo prostych wyrażen i zdań, opowiedzieć o sobie i swoim najbliższym otoczeniu.

7.2. Umiejętność uczenia się

Nowoczesne podejście do nauczania języka angielskiego zakłada kształcenie nawyków i strategii uczenia się już od początkowych etapów nauki języka. Zadaniem nauczyciela jest angażowanie uczniów w różne zadania, które kształtują strategię uczenia się, monitorowanie postępów dziecka oraz przede wszystkim wspomaganie ucznia i udzielanie pozytywnej informacji zwrotnej. Nie do przecenienia w procesie uczenia się dzieci przedszkolnych jest rola rodziców (patrz sekcja 7.2.2.).

7.2.1. Praca ucznia

Małe dzieci entuzjastycznie przyjmują nowe wyzwania, szczególnie jeżeli są one przedstawione w formie dla nich przyjemnej, takiej jak wspólne gry, zabawy i śpiewanie piosenek. Rolą nauczyciela jest przygotowanie uczniów do samodzielnej pracy w trakcie lekcji oraz wykonywania zadania domowego. Wprowadzeniem dzieci do przygotowywania się do lekcji może być prośba o przyniesienie na lekcję „czegoś małego i czerwonego” (np. wyciętego z czasopisma obrazka lub małej zabawki). Choć oczywiście prośbę tę warto też przekazać rodzicom.

Stopniowo dzieci nabywają umiejętności potrzebnych przy wspólnej i samodzielnej nauce języka. Podana poniżej lista obejmuje możliwe osiągnięcia małych uczniów w tej dziedzinie:

Uczeń:

- rozumie cel zadań i potrzebę uczenia się języka angielskiego;
- potrafi skupić uwagę na wykonywanych zadaniach;
- jest wrażliwy na brzmienie języka angielskiego;
- potrafi **domyślać się znaczenia słów z kontekstu/gestu** (*intelligent guessing*);
- jest samodzielny - sam podejmuje próby rozwiązywania zadań;
- chętnie wykonuje zadania, nawet te dodatkowe;
- potrafi poradzić sobie z niepowodzeniem, np. chętnie poprawia źle wykonane zadanie.

7.2.2. Rola rodziców

Rodzice powinni być informowani o zagadnieniach i zwrotach, jakie dzieci mają poznać w danym przedziale czasowym (tydzień, miesiąc, semestr) lub tematycznym. Informacja może być udzielona w formie ustnej w trakcie początkowego spotkania lub w formie pisemnej na tablicy ogłoszeń dotyczącej konkretnej grupy dzieci. Nauczyciel może wybrać też bardziej bezpośrednią drogę komunikacji z rodzicami poprzez regularnie przygotowywane pisemne podsumowanie osiągnięć dzieci, wraz z planami dalszej pracy.

Podstawowym elementem przygotowania do sprawdzania postępów dzieci, a następnie przekazywania tych informacji ich rodzicom jest zaangażowanie rodziców w proces uczenia się dzieci. Wykorzystać w tym celu można zeszyt ćwiczeń, w którym dzieci mogą odrabiać zadanie domowe, jednocześnie powtarzając materiał i sprawdzając, ile pamiętają z lekcji. Płyty CD lub CD-ROM towarzyszące podręcznikom są również dobrym pretekstem do rodzinnego powtarzania materiału, kiedy dziecko może odegrać scenkę związaną z piosenką, śpiewając razem z płytą.

8. SPRAWDZANIE POSTĘPÓW W NAUCE I PROPOZYCJE ICH OCENIANIA

8.1. Ogólne założenia

Monitorowanie postępów dzieci, diagnozowanie ewentualnych trudności, a następnie ocenianie to niewątpliwie najtrudniejsze elementy pracy każdego nauczyciela. Bez nich proces nauczania i uczenia się byłyby niekompletne, a ocena efektywności nauczania niemożliwa. Obserwacja i zanotowanie przez nauczyciela postępów dzieci przedszkolnych są niezmiernie ważne, ponieważ na tym etapie dzieci często nie chcą się indywidualnie wypowiadać, nie chcą używać języka angielskiego przed całą

grupą. Podstawą do oceny jest wtedy udział dziecka w grach i wykonywanie wydawanych przez nauczyciela poleceń, które wskazują, w jakim stopniu dziecko opanowało język wprowadzony w trakcie zajęć.

Koncepcja oceniania oparta jest na zasadzie **pomiaru sprawdzającego** (*criterion-referenced assessment*), czyli sprawdzenia, w jakim stopniu uczeń osiągnął założenia programowe, a nie jak wypada na tle grupy, czyli **pomiaru różnicującego** (*norm-referenced assessment*). W ten sposób eksponujemy osiągnięcia indywidualne dziecka i nie porównujemy go z innymi. Nie powinniśmy zachęcać dzieci do konkurencji ze sobą i ustalania niezdrowych rankingów. Każde dziecko, uczestnicząc w procesie nauki, ma prawo do rozwijania się w miarę swoich możliwości i w odpowiednim dla siebie tempie.

Sprawdzanie i ocenianie postępów na lekcji języka angielskiego stanowi istotną płaszczyznę integracji w nauczaniu przedszkolnym. Zarówno sposób oceniania, jak i komunikowanie wyników powinny być zgodne z założeniami podstawy programowej dla przedszkoli, według której istotne jest nawiązanie kontaktu z rodzicami dzieci i przekazanie im, jaki zakres materiału obejmują kolejne tematy oraz jakie postępy w nauce języka czynią ich dzieci. Sugerowane sposoby kontaktu z rodzicami oraz powiadamiania ich zostały opisane poniżej. Można zastosować elementy **oceniania formatywnego** (*formative/continuous assessment*) (patrz sekcja 8.2.) oraz **oceny podsumowującej** (*summative assessment*) (patrz sekcja 8.3.) w formie opisu osiągnięć, a nie formalnych stopni.

Uważamy, że metody sprawdzania postępów ucznia oraz oceniania powinny być przyjazne dziecku, tak aby zachęcić je i zmotywować do dalszej nauki. Do najważniejszych metod należy systematyczna obserwacja postępów ucznia oraz praca projektowa. Sugerowanym sposobem podsumowania umiejętności językowych dziecka będącym wprowadzeniem do samooceny jest praca z portfolio (patrz 8.6). Metody sprawdzania postępów małych uczniów powinny być przede wszystkim różnorodne, aby nauczyciel mógł lepiej w pełni dostrzec całą gamę osiągnięć ucznia.

8.2. Ocenianie formatywne

Ocenianie formatywne/bieżące (*formative/continuous assessment*) jest najważniejsze w procesie nauczania.

Polega na udzielaniu dziecku informacji na temat tego, co już osiągnęło, nad czym oraz w jakim zakresie powinno jeszcze pracować, co poprawić oraz co udoskonalić. Eksponujemy osiągnięcia i pozytywne strony zachowania dziecka, aby wzmacniać to, co dobre, a nie zniechęcać dziecko do dalszej pracy i demotywować brakiem wiary w powodzenie. Małe dzieci są szczególnie wrażliwe na krytykę, motywująco działają na nie głównie pochwały, nawet dotyczące małych sukcesów. Natomiast opis osiągnięć i ewentualnych trudności jest ważną informacją dla rodziców i fundamentem profesjonalnej współpracy szkoła - dom. Nauczyciel z kolei uzyskuje cenną informację na temat efektywności nauczania: co powinien zmodyfikować, co zmienić w swojej pracy, aby ułatwić każdemu dziecku uczenie się.

W ocenianiu formatywnym przydatna jest karta indywidualnej pracy ucznia (patrz Tabela 3), na której nauczyciel systematycznie odnotowuje informacje na temat aktywności, postępów, szczególnych uzdolnień oraz ewentualnych trudności dziecka.

Tabela 3. Karta indywidualnej pracy ucznia

OCENA BIEŻĄCA	Uczeń klasa								
	AKTYWNOŚĆ			REALIZACJA ZADAŃ					
za okres od do	chętnie bierze udział			rozumie polecenia			poprawnie wykonuje zadanie		
	wszystkie	większość	pojedyncze	wszystkie	większość	pojedyncze	wszystkie	większość	pojedyncze
ćwiczenie rozumienia ze słuchu									
ćwiczenie mówienia									
śpiewanie piosenek									
uczestnictwo w grach									
ćwiczenia językowo--plastyczne									

W celu zorganizowania systematycznej obserwacji postępów uczniów proponujemy nauczycielom wykorzystanie tabeli oceny umiejętności uczniów (patrz Tabela 4). W zależności od celów obserwacji nauczyciele oceniać mogą wybrany przez siebie aspekt, np. umiejętność opowiedzenia o swoim ulubionym zwierzątku (osiągnięcia językowe), umiejętność pracy w parze lub zespole (rozwój społeczny) lub zaangażowanie w pracę na lekcji

Tabela 4. Tabela oceny umiejętności uczniów

(motywację). Sporządzając tabelę nauczyciel wpisuje umiejętności, które podlegają ocenie. Zachęcamy nauczycieli do formułowania celów istotnych dla potrzeb poszczególnych grup.

Dzięki analizie wyników obserwacji może dokonać oceny efektywności nauczania i podjąć decyzję o przeznaczeniu większej liczby ćwiczeń utrwalających treści, z którymi uczniowie mają problem.

Rozdział													
A = umiejętność opanowana w pełni													
B = umiejętność opanowana we fragmentach													
C = umiejętność nieopanowana lub wymaga intensywnego ćwiczenia													
Umiejętność													

8.3. Opisowa ocena sumatywna/ podsumowująca

Ocena sumatywna podsumowująca efekty całorocznego nauczania powinna ujmować informacje na temat wiedzy, umiejętności i aktywności dziecka w odniesieniu do treści nauczania. Na etapie przedszkola nadrzędne znaczenie mają osiągnięcia dotyczące sprawności rozumienia ze słuchu oraz mówienia, jak również informacje na temat zaangażowania ucznia, jego umiejętności uczenia się i umiejętności pracy w zespole.

Nauczyciele mogą wykorzystać przykładowy raport umiejętności (Tabela 5). Poniżej podajemy kilka sugestii dotyczących oceny opisowej uczniów, ale przede wszystkim zachęcamy nauczycieli do formułowania własnych opinii oraz wybierania tych, które są najbardziej znaczące dla rozwoju ucznia. Lista podaje propozycje pozytywnych opinii. Oczywiście wymagają one odpowiednich modyfikacji w odniesieniu do konkretnych dzieci, np. uczeń potrafi doskonale/nie potrafi w pełni, potrafi tylko częściowo, zrobił duże postępy, ma jeszcze trudności itd.

Tabela 5. Raport umiejętności ucznia - ocena opisowa

Imię i nazwisko

Grupa

Wiedza i umiejętności ucznia	
rozpoznawanie/ znajomość słów i struktur	
słuchanie	
rozmowa	
wypowiedź	
umiejętność uczenia się	
motywacja	
praca w zespole	

Przykładowe sugestie oceny opisowej

Znajomość słów i struktur językowych

Uczeń:

- opanował zakres słownictwa wprowadzanego na lekcjach;
- potrafi nazwać przedmioty/ zwierzęta, o których się uczył na lekcjach;
- rozumie i poprawnie stosuje zwroty, np. *I like, Let's*.

Słuchanie

Uczeń:

- rozumie polecenia nauczyciela;
- rozumie ogólny sens historyjek i scenek prezentowanych na lekcjach;
- potrafi wyłować proste informacje ze słuchanych tekstów.

Rozmowa

Uczeń:

- potrafi odpowiadać twierdząco lub przecząco na pytania nauczyciela;
- samodzielnie zadaje proste pytania według ćwiczonego wzoru.

Wypowiedź

Uczeń:

- potrafi nazwać postaci, zwierzęta i rzeczy omawiane na lekcjach;
- potrafi samodzielnie, w prostych słowach, opowiedzieć o sobie i swoim najbliższym otoczeniu.

Umiejętność uczenia się

- potrafi skupić uwagę na zajęciach;
- jest wrażliwy na brzmienie języka angielskiego;
- jest samodzielny: sam podejmuje próby rozwiązywania zadań;
- potrafi poradzić sobie z niepowodzeniem, np. chętnie poprawia źle wykonane zadanie.

Motywacja

- jest aktywny na lekcjach;
- chętnie wykonuje zadania, nawet te dodatkowe.

Praca w zespole

- przestrzega zasad zachowania się w klasie;
- potrafi pracować z kolegą/koleżanką w parze;
- potrafi pracować w grupie;
- chętnie pomaga innym;
- chętnie uczestniczy w dodatkowych zajęciach, np. przedstawieniach.

8.4. Metody sprawdzania postępów ucznia

8.4.1. Techniki kontroli ustnej

Dużym wyzwaniem dla nauczyciela jest zorganizowanie systemu sprawdzenia rozwoju sprawności mówienia. Postępy ucznia w wypowiedziach ustnych sprawdzane są często podczas zajęć grupowych, a nie w formie indywidualnych wypowiedzi. Wiele dzieci w wieku od 3 do 5 lat, zanim staną się gotowe same powiedzieć coś w nowym języku, przez długi okres chłonnie nowe słowa i zwroty, nie odzywając się w trakcie lekcji. Należy wtedy obserwować udział dziecka w grach i zabawach oraz podczas wspólnego śpiewania i recytowania wierszyków. Pomocne są również gry z użyciem kart obrazkowych oraz zgadywanki, np. odgadywanie nazwy ukrytego przedmiotu. Nauczyciel sprawuje kontrolę nad całą grupą, lecz wybiera indywidualnych uczniów, którym się bacznie przysłuchuje. Dzieci nie muszą zdawać sobie sprawy z tego, że są oceniane. Ważne jest, aby wiedziały, że nauczyciel uważnie ich słucha, docenia ich wysiłek, a następnie udziela konstruktywnej informacji zwrotnej.

W przełamaniu bariery w samodzielnym mówieniu pomagają dzieciom maskotki. W rozmowie nauczyciela z dzieckiem mogą wypowiadać się właśnie one. Dziecku łatwiej przyjąć rolę (maskotka głosem nauczyciela pyta o coś maskotkę dziecka, a ta głosem dziecka odpowiada na jej pytanie), niż w bezpośrednim kontakcie z dorosłym odpowiadać na jego pytania.

8.4.2. Techniki kontroli pisemnej – testy przyjazne dzieciom

Nieformalne testy, a właściwie zestaw ćwiczeń, które dzieci znają bardzo dobrze z zajęć, sprawdzają jednocześnie umiejętności uczniów w ramach sprawności słuchania ze zrozumieniem, rozpoznawania wyrazów i łączenia ich z obrazkami. Wskazane jest, aby nauczyciel przed testem dokładnie określił zakres sprawdzanego materiału: im węższy zakres, tym uzyskany obraz będzie bardziej wyrazisty, co ułatwi udzielenie konstruktywnej informacji uczniowi.

Techniki podane poniżej opierają się na tekstach, których dzieci słuchają. Istotne jest, aby źródło tekstu było zróżnicowane, czyli nie tylko prezentowane przez nauczyciela, ale również odtwarzane z płyty.

- dyktando rysunkowe: uczniowie słuchają i rysują, dorysowują brakujące elementy lub odpowiednio kolorują obrazki;
- dyktando liczbowe: uczniowie zakreślają odpowiednią ilość elementów;
- zakreślanie: uczniowie słuchają i zakreślają odpowiednie obrazki;
- prawda czy fałsz: uczniowie słuchają zdań, krótkich tekstów i decydują, czy narysowany obrazek odpowiada treści, czy nie;
- zbiory: wyszukiwanie zbiorów według kategorii, wykreślanie niepasujących obrazków;
- błędy: wyszukiwanie i poprawianie błędów na rysunkach oraz ilustracjach.

Ważnym zadaniem nauczyciela jest ustalenie formy sprawdzania postępów dzieci:

- czy podany zostanie cel zadania, jeśli tak, to w jakiej formie;
- czy uczniowie pracują nad zadaniem samodzielnie, czy w parach;
- jak będzie przekazany komentarz do prac -punkty, symbole, np. słoneczka, informacja opisowa pisemna (dla rodziców) czy ustna;
- jak często sprawdzane będą postępy dzieci.

8.4.3. Praca projektowa

Praca projektowa przeprowadzana na lekcji umożliwia nauczycielowi ocenianie postępów uczniów we wielu aspektach nauczania języka:

- poprawność leksykalno-gramatyczna wykonanego zadania - rozwój językowy;
- praca indywidualna jako część całości, praca w parach lub zespołowa - rozwój emocjonalno--społeczny;
- sposób zdobywania brakujących informacji (również na temat języka) - rozwój umiejętności uczenia się.

Szczególnie jeśli częścią projektu jest praca plastyczna, a dzieci zwykle wykonują ją w różnym tempie, nauczyciel może, podchodząc do ucznia, zadawać dodatkowe pytania lub udzielać wyjaśnień. Ponadto praca projektowa pozwoli nauczycielowi zapoznać się z zainteresowaniami poszczególnych uczniów, ich talentami oraz - w pewnym stopniu - z preferowanym przez nich stylem uczenia się. Po zakończeniu pracy projektowej zachęcamy nauczycieli do eksponowania efektów pracy, np. plakatów. Sugerujemy, aby również rodzice, podczas spotkań klasowych, mieli okazję poznania efektów wspólnej pracy swoich dzieci.

8.5. Samoocena

Umiejętność przeprowadzenia samooceny jest obecnie uważana za jeden z najistotniejszych czynników efektywnego uczenia się. Poniżej podajemy korzyści wynikające z systematycznego wdrażania uczniów do samooceny:

- powtórka nauczanych treści przeprowadzona przez samego ucznia;
- refleksja nad tym, czego się dziecko uczy na lekcji języka angielskiego;
- uświadamianie własnych kompetencji językowych;
- umiejętność określenia swoich mocnych i słabych stron;
- pozytywne kształtowanie wizerunku siebie jako ucznia odnoszącego sukcesy: „Już umiem, potrafię nazwać, powiedzieć, rozumiem itp.”;
- uczenie się odpowiedzialności za rezultaty własnej pracy;
- motywacja do dalszej nauki.

Podsumowując, samoocena stanowi pierwszy krok na drodze do samodzielnego uczenia się. Kształtowanie umiejętności samooceny jest procesem, a więc tylko systematyczna refleksja dotycząca procesu uczenia się, np. gra na zakończenie rozdziału lub przyklejenie w książce nalepki w celu podkreślenia odniesionego sukcesu mogą przynieść zakładane efekty. Ważne jest, aby pozytywnym wzmocnieniem takiego podsumowania była pochwała zaakceptowana przez dzieci, np. nauczyciel mówi *Very good*, unosząc kciuk do góry i zachęca dzieci, aby zrobiły to samo. Małe dzieci zachęcane do podsumowania zakończonego etapu (np. rozdziału czy tematu) zaczynają być bardziej świadome swoich osiągnięć, a tym samym niewątpliwie wzrasta ich poczucie własnej wartości. Badania naukowe potwierdzają, że dzieci świadome celów poznawczych oraz strategii uczenia się osiągają lepsze rezultaty w nauce.

8.6. Portfolio

„Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczania i ocenianie” (*Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment*) i „Europejskie portfolio językowe” (*European Language Portfolio*) wspierają aktywne metody nauczania oraz rozwijają autonomię ucznia. Nasz program zachęca nauczyciela do zapoznania się z wyżej wymienionymi dokumentami, szczególnie z „Europejskim portfolio językowym dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat”.

Decyzja o wprowadzeniu formalnego dokumentu oczywiście należy wyłącznie do nauczyciela. Jednak w wypadku, gdy nauczyciel nie zdecyduje się na ten krok, w ramach naszego programu zachęcamy nauczycieli do systematycznego wdrażania **idei portfolio**. Poniżej podajemy kilka sugestii:

- zachęcanie uczniów do kolekcjonowania ważnych prac dokumentujących ich postępy w nauce w teczce (nazwa używana w „Europejskim portfolio językowym” to *dossier*). Według nas ważne materiały to wybrane prace plastyczne, których elementy dziecko potrafi nazwać w języku angielskim, ilustracje do piosenek, rymowanek oraz książeczek;
- zachęcanie uczniów do zbierania materiałów autentycznych *English around us*, np. nalepek, reklam, inne materiałów przywiezionych z zagranicznych wycieczek z rodzicami;

- zachęcanie uczniów do wyrażania swoich opinii na temat wykorzystanych na lekcjach materiałów, zainteresowania tematem oraz formą pracy;
- zachęcanie uczniów do wyrażania opinii na temat doświadczeń związanych z językiem angielskim, kulturą angielską;
- systematyczne przeprowadzanie samooceny.

Warto wytłumaczyć rodzicom ideę portfolio i poprosić ich o współpracę przy kompletowaniu *dossier*.

Korzyści wynikające z systematycznej pracy nad wdrażaniem idei portfolio to:

- kształtowanie nawyku systematycznej pracy;
- pogłębiona refleksja nad uczeniem się;
- kształtowanie pozytywnego nastawienia do uczenia się: moje *dossier* pokazuje, jak pracowałem i jakie zrobiłem postępy;
- rozwijanie umiejętności myślenia krytycznego, np. „Oceń, co podobało/nie podobało Ci się w tym rozdziale?“, „Co sądzisz o tej książce?“, „Jakie prace chcesz umieścić w swojej teczce prac *dossier*?“ itd.;
- rozwijanie umiejętności myślenia twórczego poprzez prace językowo-plastyczne, prace projektowe;
- większa staranność wykonywania prac;
- większa samodzielność ucznia;
- większa świadomość językowa (dotyczy zarówno języka ojczystego, jak i obcego);
- większa świadomość interkulturowa;
- możliwość lepszej komunikacji i współpracy z rodzicami.

Portfolio jest kolejnym elementem, który wspomaga kształtowanie autonomii ucznia. Podobnie jak w wypadku samooceny kluczem do sukcesu jest tu systematyczna i dobrze zaplanowana, wytrwała praca zarówno nauczyciela, jak i uczniów.

9. ZASADY MODYFIKOWANIA PROGRAMU

Realizacja programu przewiduje zajęcia w wymiarze dwóch do czterech 30-minutowych spotkań w tygodniu. Ze względu na coraz większe zainteresowanie rodziców nauczaniem języka angielskiego w przedszkolach, aktualnie wiele przedszkoli oferuje intensywne nauczanie codziennie lub program **immersji językowej** (*language immersion*), tzw. przedszkole anglojęzyczne. Pearson posiada w swojej ofercie dla przedszkoli także publikacje z rozszerzonym programem dydaktycznym, w którym zakres tematów i treści zostały rozbudowane zgodnie z obowiązującą podstawą programową.

Jeśli czas przeznaczony na język angielski zostanie wydłużony, proponujemy następujące sposoby zmodyfikowania programu:

- wprowadzenie słownictwa i zwrotów służących codziennej komunikacji w języku angielskim;
- wprowadzanie większej ilości prostych prac projektowych;
- organizowanie projektów poza przedszkolem, głównie *field trips*;
- przeprowadzanie prostych eksperymentów naukowych i mówienie o nich w języku angielskim;
- wzbogacanie słownictwa w ramach omawianych grup leksykalnych, szczególnie o słowa sugerowane przez uczniów;
- wprowadzanie dodatkowych piosenek (w tym *pop songs*) i wierszyków;
- wprowadzanie dodatkowych książeczek *Big Books* w ramach omawianych tematów;
- wprowadzenie dodatkowych historyjek;
- wykorzystanie materiałów dodatkowych, np. dodatkowych nagrań DVD.

BIBLIOGRAFIA

Helm, J. Katz, L. 2003. *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*. Warszawa: Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Graddol D. 2006. English Next. *Dlaczego język angielski jako globalny może oznaczać koniec języka angielskiego jako obcego?* British Council.

Milne, A.A. 1927. *Now we are 6*. London: Methuen & Co Ltd.

Pamuła M. (ed.) 2007. *Europejskie Portfolio Językowe dla dzieci od 3-6 lat*. Warszawa: Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Rada Europy: Coste, D., North, B., Sheils, J., Trim, J. 2003 *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Warszawa: Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Smykowski, B. 2005. "Wiek przedszkolny. Jak rozpoznać potencjał dziecka?" w: Brzezińska, A (ed.) *Psychologiczne portrety człowieka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

INDEKS POJĘĆ

arts and craft activities	zajęcia plastyczne
attitude	postawa, nastawienie do nauki języka obcego
audiolingual method	metoda audiolingwalna
audiovisual method	metoda audiowizualna
authentic materials	materiały autentyczne
brainstorming	burza mózgów
can-do statements	wypowiedzi „potrafię”
closed pairs	pary zamknięte
communicative competence	kompetencja komunikacyjna
communicative method	metoda komunikacyjna
criterion-referenced assessment	pomiar sprawdzający
descriptors	wskaźniki biegłości językowej
dossier	teczka prac
drama techniques	techniki dramowe
flashcards	karty obrazkowe
formative/continuous assessment	ocenianie formatywne/bieżące
formulaic chunks	stałe wyrażenia i zwroty językowe
games	gry i zabawy
groupwork	praca w grupach/zespołach
here and now	tu i teraz
holistic approach	nauczanie całościowe
humanistic approach	podejście humanistyczne
implicit grammar teaching	nauczanie struktur, bez wyjaśniania zasad reguł gramatycznych
information gap	luka informacyjna
intelligent guessing	domyślanie się znaczenia słów z kontekstu
intercultural awareness	wrażliwość interkulturowa
knowledge	wiedza
language immersion	imersja językowa
language portfolio	portfolio językowe, teczka prac
learner-centred teaching	nauczanie skoncentrowane na dziecku i jego potrzebach
learning styles	style uczenia się
life-long learning	uczenie się przez całe życie
listening for details	wyszukiwanie szczegółowych informacji
listening for the gist	zrozumienie ogólnego sensu tekstu
lockstep	nauczyciel inicjuje i kieruje pracą w całej klasie
memory games	gry oparte na zapamiętywaniu
norm-referenced assessment	pomiar różnicujący
open pairs	pary otwarte
multisensory teaching	nauczanie wielozmysłowe
poster	plakat
prediction	przewidywanie
project work	projekty językowe
realia	autentyczne przedmioty
role play	odgrywanie scenek sytuacyjnych
routine activities	klasowe rytuały
safety	poczucie bezpieczeństwa
scaffolding	tworzenie właściwych warunków i zadań dla ucznia
scanning	wyszukiwanie szczegółowych informacji w czytany tekście
self-assessment	samoocena
self-confidence	poczucie wiary we własne możliwości

self-esteem	poczucie własnej wartości
silent period	okres ciszy
skills	sprawności językowe
songs, rhymes and chants	piosenki i rymowanki
spiral syllabus	spiralna konstrukcja rozkładu materiału
	zasada naprzemiennego aktywizowania fizycznego i umysłowego
stir and settle	dzieci
storytelling	narracja
summative assessment	ocena podsumowująca
survey	ankieta, kwestionariusz
teacher autonomy	podmiotowość (autonomia) nauczyciela
the need to know	potrzeba poznania
tongue twister	łamaniec językowy
topic	temat lekcji
topic-based teaching	nauczanie wokół tematu
TPR – Total Physical Response	metoda reagowania całym ciałem
variety	różnorodność
warm-up	rozgrzewka językowa
ZPD – Zone of Proximal Development	strefa najbliższego rozwoju ucznia